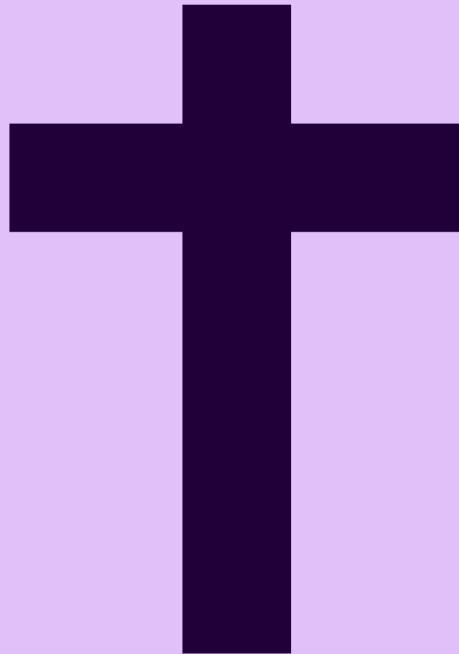

Mak - Kiañij Balanj

Kyenele: Mak Kiañij Balanj Portions

**Mak - Kiañiŋ Balan
Kyenele: Mak Kiañiŋ Balan Portions
Mak long tokples Kyenele long Nuigini**

copyright © 1993 Pioneer Bible Translators and Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kyenele

Translation by: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-05-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 7 May 2025 from source files dated 7 May 2025
a115b755-65f8-5066-80ef-18cda0f5ac80

Contents

MAK	1
---------------	---

MAK

Jonon wulu sivileve

(Matyu 3.1-2 na Luk 3.1-9 na 3.15-17 na Jon 1.19-28)

¹ Jisas Krais* Gotkik fakik wulu anafu kavila.

² Katik Aisaia* galavale balañjikin Gotkik mañgik malañmi sivileve. Wun moleve buk kumbañile yila wulu kavik tonma, "Gotin kavik galava, 'Biiye, nñin dakik wulundi ñimañgapale yetik balañjik apisukuve ga ñimama wedefop, dakik mai bambavañga.

³ Muñunçumbañi yetik balañjikin towok sivitva, "Gasak Wakinkik mai bambave, wokok mase mfaviliñjowi." "

⁴ De, Jonon muñunçumbañik yinjimeve. Kaukatik balañju mañamik ga bumñilali wun. Jonon kavik yikali yikali galaveve, "Juñjunjama anafak yive suwi. Suwindi nñin be mañamik ga bumbapa. Kavik pavindi Gotin bikik yaka wulu bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa."

⁵ De, wunutuk yinjili Juta galavale distrikile balañju wofopti Jerusalem galavale sititile balañju wofopin. Valan bikik yakavik panjilalile wulu sivilevendi Jonon vala ga bumbeve Jordan galavale manamguanik.

⁶ De, Jonon kamel* dumbindi paveve watañ wokok safutuk kuwilali. Jak mfisakti paveve dika kılıkilali dawutuk. Wun kusinjandi manaju jinjilali.

⁷ Wun kavik galaveve, "Nakik pitikti juñjunjama matikakaliwale balañjikin yinjimama pindan. Nñin yakakatik balañjik, kapekandi apitititve wokok gambioñgitile sutile ginda tokoivalen ka balakapayi.

⁸ Nñin be mañamik ga bumba, kape wun be Gotkik Sulakti* ga bumbapa."

Jonon Jisas mañamik ga bumbeve

(Matyu 3.13-17 na Luk 3.21-22)

⁹ De, Jisasilin Nasalet galavale watikile. Nasaletin Galili galavale distrikile avit. De, Jonon balañju mañamik ga bumbeve valundi Jisasilin yetik vandi Nasalet valambe yinjimeve Jontik. Kape, de, Jonon wunu mañamik ga bumbeve, Jordan mañamguanik.

¹⁰ De, Jisasilin mañami alikivevekandi, de, wun wuleve fiñgalin atavikivendi Gotkik Sulakin* wunutuk walimingo bumbeve.

¹¹ Bumbevendi fiñgati yetik mañgikin kavik galaveve, "Du ñakik nñin miliwale fak. Nakik kumbañin du towok miliwa."

Satanin Jisas ta muwove

(Matyu 4.1-11 na Luk 4.1-13)

¹² De, Gotkik Sulakin* Jisas apisukuve ga ñimeve yetik muñunçumbañik.

¹³ Wun kaukatik 40 valu toneve. Kavila valundi Satanin* wunu yikali yikali ta muwove yaka wulu ga pavañga. Wun muñugumbañile jakalindi tonevendi Gotkik luasamban sulun wunutuk anafak wulu ñime pañimeve.

Jisasilin pavileve wokok wulu Galiliti

(Matyu 4.12-17 na Luk 4.14-15)

¹⁴ De, yila balañjun Jon wuwí muñjimik suwove. Suwovendi Jisasilin Galilitik ñimeve. Ñimevekandi Gotkik wulu anafu sivileve. ¹⁵ Wun kavik galaveve, "De, mfimimaneve valin kamfu. Yila balañjun Got lolomik tonapa. Kapendi juñjunjama anafak yive. Gotkik wulu anafu yive suwi."

* ^{1:6} Kamelkik piksa pes 43 tonma.

Jisasilin balañju anjataseñ yiveve wunu vañjenmanja
(Matyu 4.18-22 na Luk 5.1-11)

¹⁶ Jisasilin Galili galavale mañamguan vevekatik njimevekandi wuleve wuñgiakti wufaka, bikik wuña Saimondi Andru. Valan giñdi yesiña kolowove, mañamguanik. Valan valu valu yesiñandi bikik moni miñakavik yiñilali.

¹⁷ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Nunu vañjenme njime. Njin be apíkakalaiyapa yesiña kolokvale dañdi balañju miyakavik ga yivañga."

¹⁸ De, valan kepat bikik giña valambevekandi wunu vañjenme wakan njimeve.

¹⁹ De, yika njimevekandi, ñaikikfak, wun wuleve yetik wuñgiakti wufaka, Jemsindi Jon,[†] Sepetikik fu. Valan bikik bali kumbanji giña yika waingeve mfindineve.

²⁰ De, wun vala galaveve, kapendi valan bikik wañ bali kumbañik valambeve, bikik luasamban balañjundi. Valambevekandi valan Jisas vañjenme njimeve.

Jisasilin yetik yakakatik sulak sañjañeve
(Luk 4.31-37)

²¹ De, Jisasilin wokok gungundandi Kaperneam galavale watikik njimeve. Njimevekandi, de, Yisi Tonimbale Valundi*Sa Wamik* njini lolo mfititi mfititi sivitali Jisasilin.

²² De, katik watikile balañjun wokok mfititiwale wulu biimbií bikik kumbañgin yikali yikali kambekeve. Wun Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjuluñgo* ava sivitve. Wun gasak pitikie wulukok wakiningo sivitali.

²³ De, yetik ñaikik vandi yetik avit toneve katik Sa Wamik. Yetik sulak yakakatikin wunutuk dundumiive toneve.

²⁴ Kapendi wun kavik joñ galaveve, "Jisas, du Nasaletile avit. Din gitik we pavanga pave yinjima, ñetik? Din ñe yakai yakai ga tonmanja pave yinjimala? Njin du junjava. Du Gotkik anafawali."

²⁵ Kape Jisasilin wunu apíkakambeve. Wun kavik galaveve, "Manzik valambe! Wunu valambe dalañime!"

²⁶ De, katik sulak yakakatikin katik avit ga nanambevekandi towok ga joñovekandi wunu valambe njimeve.

²⁷ De, balañju wofopkik kumbañgin kambekeve. Valan busuak kavik sivileve, "Kasik gitik we? Kunju wulu sivitva, wun. Wokok manzikin pitikie. Kapendi sulak yakakalen wokok manzik biiye pava."

²⁸ De, afindafinda katik wun paveve wulu Galilitile mita mita wofop njimeve.

Jisasilin Pitakik wuñañi mfakambewi malíkivendi anafak ga toneve
(Matyu 8.14-15 na Luk 4.38-39)

²⁹ Valan Sa Wami* salavevekandi Jisasilin Saimondi Andrukik mphotok njimeve, Jemsindi Jondi.

³⁰ De, Saimonkik wuñañilin maliwi yokowi toneve safulun kukuleve. De, kape, de, valan sivileve Jisasiñik, wokok mamalik.

³¹ De, Jisasilin wunutuk njimeve, wokok kilik mfove mfakambekevendi wokok mamalikin valambeve katik me. Kape, de, wun kambekevekandi jeñjek masiveve valatik.

Jisasilin balañju sakimbañ anafu ga toneve
(Matyu 8.16-17 na Luk 4.40-41)

³² Yisi Tonimbale Valin* balakevendi, katik mfunum, valin mfatinimbevendi, katik watikile balañjun Jisasiñik malañive maliwale balañju wofop, sulak yakakale dundumiyeve balañju wokok.

[†] **1:19** Katik manzik ga bumbale Jonin, wun Sakaraia galavale avitkik fak toneve. Luk 1.8-25 wutve.

³³ De, katik watikile balañju wofopin katik mfotok lova salava pavale mai mfakunqunji toneve.

³⁴ Kapendi Jisasilin mamalu mamalu maliwale balañju wusandan anafak ga tonevekandi sulak yakakale wusandan sañjaeve. Kavila sulak yakalen Jisas junjaveve. Kape wun sulak yakakale kavik apikakambeve, "Ben wulu sivitvandu."

Jisasilin Galiliti njimeve

(Luk 4.42-44)

³⁵ De, watvit, gasak wukan vanj, Jisasilin kambewi yetik balañju miñakik mitik njime kukuñeve.

³⁶ De, Saimonin wunundi wakan toneve balañjundi njime mamfoveve, Jisas.

³⁷ Mamfovilevekandi kavik galaveve, "Wofopin du mamfova!"

³⁸ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "De, amban yila vevekatik tonmale watatik njimama, njin Gotkik wulu sivitvanga. Njin katik juñjujamandi yinjimeve."

³⁹ Kapekandi wun Galilitile mita mita wofop njimeve. Njimevekandi Sa Wumbi* kumbañgiti njini loveve. Lovevekandi Gotkik wulu sivilevekandi sulak yakakale sañjaeve.

Jisasilin yetik andivili safu jivale mamalikiye avit anafak ga toneve

(Matyu 8.1-4 na Luk 5.12-16)

⁴⁰ De, yetik andivili safu jivali mamalikiye balañjikin Jisasitik njime gaminji mfaiy-imutve apititilevekandi kavik galambalambaneve, "Din njunu anafak ga tonmaña pave miliwalen, din balakapa."

⁴¹ De, Jisasilin wunu balambanevekandi kilik mandivevekandi wunutuk kavik galaveve, "Njin kavik miliwa. Din anafak tonme."

⁴² De, kepat katik andivili safu jivale mamalikin wunu valambeve, kape wun anafak toneve.

⁴³ De, Jisasilin wunu apisukuve towok galaveve,

⁴⁴ "Din waingeve. Din kavila wulu sivitvandu yetik balañjiktik. Kape dalañime dakik safu apikasilimfu Gotkik Gasak Wamile Wakundutuk*. De, Mosesilin* anañ anañ bikik anañkik wuñgasutuk galaveve yila lua masivañaga kasik mamalik maliwale balañjukok sulakin anafak ga tonmañgapale. Din kavila lua malañmi masive kavila wakundutuk yila balañjutuk ga wutve juñavanga."

⁴⁵ Kape katik avit in njime galaveve balañju wofoptik. Kavila wulu mita mitatik njime galaveve, wun. Kape Jisasilin yetik watik avik njime lovapa, sipalati. Wun muñuñgumbañik tonevendi mita mitatile balañjun wunutuk njimeve.

2

Jisasilin yetik kiliandi gaminji yakakalekik balañjik mfapindimbe anafak ga toneve

(Matyu 9.1-8 na Luk 5.17-26)

¹ De, muñuñgubañi tonevekandi Jisasilin Kaperneamik yika njimeve. Kapendi yila balañjun sivileve, "Jisasilin wokok mfotok tonma."

² Biyeyevekandi balañjun wusandanin wokok mfotok yinjimeve. Kapekandi balañju sakimbañ vanjin gifutupeve. Mfoton apimomowovendi yilan mfot lova salava pavale mai makolowove. Kape, de, Jisasilin valatik Gotkik wulu sivileve.

³ De, valan yetik kiliandi gaminjin siñgineve balañjik Jisasitik malañive. Yila balañju anjataseñeñ wunu palasakik suwi malañive.

⁴ Malañivekandi ta wuleve, mfoton apimomowove. Ta wulevekandi vaviki kive mfot wunambinik vanjile ñisemik malañkiveve. Malañkivevekandi Jisasilin toneve

mit wofop wofop yetik kutak mfamandaŋeve valan. Mfamandaŋevekandi mfot kumbaŋjik palasaktiliaka apikukuwo ga bumbeve.

⁵ De, Jisasilin kavik wuleve, bikik juŋjuŋamalin kavik toneve, "Jisasikik pitikin gasak kasik balaŋjik anafak paviliyapa." Wulevekandi wun kavik galaveve, "Nakik wufaka, ḥin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Ḇin anañ valambale."

⁶ De, yila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋjun* yisiwi toneve Jisasindi. Valan bikik kumbaŋgiti kavik juŋaveve,

⁷ "Kasik balaŋjikin wun kavik aipandi sivitva? Wun wokok wuŋ ɳaikik malaŋkiva. Wun kavik juŋava, wun Gotoŋgo tonma! Gotin wun wusuak ɳaikik pava kavik, balaŋjukok yaka wulu valamba.

⁸ Kavila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋjun kavik juŋavevendi, de, kepat Jisasilin wokoki bikik juŋjuŋamavi wuleve. Kapekandi wun valatik kavik galaveve, "Ben bikik kumbaŋgiti kavik aipandi juŋava?

⁹ Kasik kiliandi gaminjin sinjineve balaŋjiktik avik sivilapa, Ḇin? Kavik waingeve sivilapati, 'Nin dakik yaka wulu dakik safutuk mandive ka sivilapayi. Ḇin anañ valambale.' Kavik waingeve sivilapati, 'Din kambewi, dakik palasak yive dalaŋime.'

¹⁰ Kape Ḇin be apikakalayapa, Balaŋjikik Fakin yaka wulu valambangapale pitikin kasik maŋjikatik tonma."

Kavik sivilevekandi wun kavila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋju valambevekandi katik kiliandi gaminjin sinjineve balaŋjik wulevekandi kavik galaveve,

¹¹ "Nin dutuk sivitva, kambewi, dakik palasak yive, mfotok dalaŋime."

¹² Kapekandi katik avit̄in kambekevekandi wokok palasak yive salaveve, balaŋju wofopkik sipalati. Kapekandi bikik kumbaŋjin kambekevendi valan Got apikileve. Valan kavik galaveve, "Anañ amban kavik tonmale wulu ava wutve."

Jisasilin Livai galaveve (Matyu 9.9-13 na Luk 5.27-32)

¹³ De, Jisasilin yika ɳimeve manjamguan vevekatik. Nimevendi balaŋju wofopin yinj yinj makolokilali wunutuk. Kapendi wun valatik yikali yikali mfititiwi sivileve.

¹⁴ De, wun ɳimevekandi wuleve, Livai galavale avit̄. Wun Alfius galavale avit̄kik fak. Livaisin yisiwi toneve yetik takis yivangapale mfotok. Jisasilin wunutuk kavik galaveve, "Nunu vaŋjenme ɳime!" Kape, de, Livaisin kambekevekandi Jisas vaŋjenme ɳimeve.

¹⁵ De, Jisasilin Livaikik mfotok ɳimevekandi yisiwi jeŋjek jiveve. Takis yivangapale balaŋju gasakamananđi yaka wulu pavale balaŋju gasakamananđin yisiwi toneve, Jisasindi wokok guŋgundandi wakan. Vala wusandaŋin Jisas vaŋjeneve.

¹⁶ De, yila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋju*, valan Farisitile* autu toneve, valan wuleve Jisasilin yisiwi jeŋjek jiveve yila yaka wulu pavale balaŋjundi yila takis yivangapale balaŋjundi. Kapekandi valan wokok guŋgundatik kavik kombiiyeve, "Takis yivangapale balaŋjundi yaka wulu pavale balaŋjundi Jisasilin jeŋjek aipaŋga jiva?"

¹⁷ De, Jisasilin kavik biiyevekandi valatik kavik galaveve, "Anafak tonmale balaŋjun doktatik ka ɳimi. Kayi. Maliwale balaŋjun ɳaikik doktatik ɳima. Miňakavik Ḇin anafak wulu pavale balaŋju joŋmi ga yinjimaŋga ava yinjime. Kayi. Ḇin yaka wulu pavale balaŋju joŋmaŋga yinjimeve."

Jisasilin jeŋjek kakambeve wulu sivileve (Matyu 9.14-17 na Luk 5.33-39)

¹⁸ De, yila valundi Jonkik guŋgundandi Farisitile* autun jeŋjek wofop kakambeve. Ava jive. Kape, de, yila balaŋjun Jisasitik ɳime kavik kombiiyeve, "Jonkik

gunjundandi Farisitile autukik gunjundan jeñjek kakamba. Ka jivi. Kape dakik gunjundan jeñjek ka kakambi. Valan jeñjek jiva. Aipaŋga jiva?"

¹⁹ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Me yivapale vitik njimale balañjun jeñjek kakambala, katik me yivapale avitín valandi tonma? Kayi. Wun valandi tonmalen valan jeñjek ka kakambi.

²⁰ Pindan yila balañjun katik avit malanjapa. Katik vandi valan jeñjek kakambapa."

²¹ De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, "Yila balañjun yetik aníkik watan yindan yive yetik pilik wataŋile guan mfíndinjmalen, wun pindan andakambindi mfapetañmi pilik wataŋ ga pitiwikapa. Pitikivakandi katik guanin gasak tonapa. Kapekandi balañjun kavik ka pavi."

²² De, Jisasilin yila wulu kavik galaveve, "De, balañjun aníkik wain manjam yañjik jak mfísakik ka fulapayi.* Kavik pavalen wun gifimbe kivakandi pitiwiki wain manjamín salave sakapa. Kape jak mfísakin yakakatik tonapa. Kayi. Aníkik wain aníkik jak mfísakik fulapa."

Jisasilin Yisi Tonimbale Vakik wulu sivileve

(Matyu 12.1-8 na Luk 6.1-5)

²³ De, yetik Yisi Tonimbale Vandi* Jisasilin yetik wit mandívale balam kumbañik njimeve. Wunundi wakan njimeve wokok gunjundan wit mavi vekeve.

²⁴ De, yila Farisitile* autun wunutuk kavik galaveve, "Valan kakambale wulu Yisi Tonimbale Vandi aipandi pava?"

²⁵ Jisasilin valatik kavik sivileve, "Devitin anañ paveve wulu moleve anañ anañ, yetik balañjikin. Ben katik momotva ava wuleka? Wunundi yila balañjun yataŋin gunajan toneve. Valan jeñjekin miñakik."

²⁶ Katik vandi Apiatalin Gotkik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin* toneve. Devitin*Gasak Wamik* njimevekandi katik Gotkik makitik mandívale bret jiveve. Katik Gasak Wamile Wakundun busuak ñaikik jivale bret. Yila balañjun ka jivi, kakamba. Kape Devitin jive masiveve wunundi wakan njimeve balañjutuk."

²⁷ Jisasilin kavila Farisitile aututik kavik sivileve, "Gotin Yisi Tonimbale Va mandíveve balañju anafak ga tonmanga. Kape Gotin balañju ava mandíve Yisi Tonimbale Va anafak ga tonmanga.

²⁸ Miyakavik Balañjikik Fakin* Yisi Tonimbale Vakik Gasak Wakin tonma."

3

Jisasilin Yisi Tonimbale Vandi yetik avitkik kilik anafak ga toneve

(Matyu 12.9-14 na Luk 6.6-11)

¹ De, Jisasilin yetik Sa Wamik* yika loveve. Lovevekandi ñaikik kilik sisinqilifukik avitín toneve, katik Sa Wamik.

² Katik Sa Wam kumbanjele balañjun Jisas wutve jileve. Wun katik avit anafak ga tonpati Yisi Tonimbale Vandi. Kavik pavalen valan wulu mandíve sivitvanga juŋaveve wunutuk.

³ De, Jisasilin katik kilik sisinqilifukik avitik galaveve, "Din kaipatik njime."

⁴ Jisasilin valatik kavik kombiiyeve, "Yisi Tonimbale Vandi ala wulu kakamba, ala wulu anafak tonma? Wulu anafu pavati, yaka wulu pavati? Balañju anafak ga tonmati, balañju matve ga siŋginmati?"

Kape valan wulu ava sivitve.

* ^{2:22} Anañ valan kavik paveve, valan yetik jak mfísak yivevekandi yika mfídiŋevekandi wain manjam suwove.

⁵ De, Jisasilin vala jitve vanj jilevekandi wokok kumbanjin akalakive. Bikik kumbanjin yakakale toneve. De, Jisasilin wokok kumbanjin akalakeve. De, wun katik avitik sivileve, "Din dakik kilik apipiliñjiwi." De, Wun wokok kilik apipiliñjiwevekandi anafak toneve.

⁶ Sa Wami salavevekandi kavila Farisitile* autun Herotkik* autundi mfakuñgumove, Jisas ga sinqinmanjgapale wulu ginambeve.

*Balañju gasakamanan manamguan vevekatik mfakuñguñove
(Luk 6.17-19)*

⁷ De, Jisasilin wokok guñgundandi Galili manamguaniq ñimeve. Distrik Galilitile balañjun wusandan wakan ñimeve. Distrik Jutatile balañjun wakan,

⁸ siti Jerusalemile balañjun wakan, distrik Idumeatile balañjun wakan, manamguan Jordan angindanqile balañjun wakan ñimeve. Siti Tair vevekatilendi siti Saidon vevekatile balañju wusandan wakan ñimeve. Valan wokok wun paveve papava biiyevekandi wunutuk ñimeve.

⁹ Jisasilin wokok guñgundatik galaveve yetik bali vevekatik malañmi mandivanja, kavila balañju wusandan wunu towok gifutupandu.

¹⁰ Wun balañju wusandan anafak ga toneve, kapendi maliwale balañju wofopin wunu gifutupeve, wunu mfovañga.

¹¹ De, balañjutuk mamalik masivale sulak yakakale, valan Jisas wulevekandi, valan Jisasikik makitik kumu filekevekandi kavik joñmi galaveve, "Du Gotkik Fak."

¹² Jisasilin apikakambe sivileve, "Ben ñunu sivitve masivandu."

*Jisasilin 12 autu akakalawove Aposel ga tonmanga
(Matyu 10.1-4 na Luk 6.12-16)*

¹³ De, Jisasilin lamik kivevekandi, wun milikive balañju wun kañinjive. Kapendi valan wunutuk ñimeve.

¹⁴ Wun 12 autu akakalayeve wunundi wakan tonmakandi apisukuvanja Gotkik wulu sivitvakandi

¹⁵ sulak yakakale sañjañmañgapale pitik yivanja.

¹⁶ Kavila 12 autukok wuja kavik tonma: Saimon, Jisasilin yetik wuñ galaveve, Pita.

¹⁷ Sepetikik fak Jemsindi wokok wufaka Jon. Kavila alawiñ wun yetik wuñ kavik galaveve, Boanerges. Ambikik balañdi katik wuñkik asik kavik galava, bambalanduñingo fu.

¹⁸ Yila balañju Andrundi Filipti Bartolomyundi Matyundi Tomasindi yetik Jems, Alfiusikik fakti Tatiusindi yetik Saimon, Selotile* balañjikti

¹⁹ Jutas Iskariot. Jutasilin mamatutuk Jisas kindijmi suwapale fak.

Yila balañjun galaveve

*Jisasilin Belsepulkik pitiki wokok wulu paveve
(Matyu 12.24-32 na Luk 11.14-23 na 12.10)*

²⁰ De, Jisasilin wokok mfotok ñimeve. Ñimevendi balañju wusandan wuna wunutuk ñimeve mfakuñguñove. Kapendi wun wokok guñgundandi jeñjek akafayi jivapa?

²¹ De, kavik biiyevekandi wokok ñinjandi jañasan wunutuk yinjimeve, wunu wuwañga. Valan kavik galaveve, "Wun nanambakandi tonma, kaukatik."

²² De, yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wunutuk ñimeve. Valan kavik galaveve, "Katik Belsepul galavale sulak yakakatikin wokok kumbañik tonma. Kapekandi wun katik sulak yakakalekik gasak wakinlik pitiki yila sulak yakakale sañjañmi."

* **3:18** Watik gaveka. Yila balañjun kavik galava, kavila Selotile balañjun Romile gavman valambañga milikeve.

²³ De, Jisasilin vala yinjimaŋga galaveve. Yinjimevendi wun apikamule wulu kavik sivileve, "Satanın* Satan avik sañjaŋapa?"

²⁴ Naikik lomin giŋgani mativavilevekandi yipatili balaŋjun yipatili balaŋjundi min ɻilik tonma, kavik pavalen katik lomin anafak ka tonapayi.

²⁵ De, ɻaikik mfotile balaŋjun min ɻilik tonmalen valan anafak ka tonapayi.

²⁶ De, Satanın wokok guŋgundandi giŋgani mativavili min ɻiliwalen, valan ka sambitve tonapayi. Wun miňakik tonapa.

²⁷ De, yetik fumafumin katik gasak pitikie balaŋjikik mphotok yataŋgin ka lovapayi, lua fombaŋga. Wun wandefaka kiliwi balawi, lovama, lua fombaŋga pave.

²⁸ Nın betik wulu vaŋu galava, balaŋjun Gotkik wulu anafu yive suwindi, Gotin kavila balaŋjukok yaka wulundi Got maiyawale wulu bikik safumbatik ka mandive sivilapayi. Valambapa.

²⁹ Kape yetik balaŋjikin Gotkik Sulak maiyawalen, Gotin katik yakakatik wulu ka valambapayi. Wokok yaka wulu valu valu tonjimama."

³⁰ Kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balaŋjun anaň kavik sivileve, "Wun wokok kumbangik yetik sulak yakakatikin tonma." Kapendi Jisasilin kavila wulu sivileve.

Jisasikik womendi wufakali nanafat?
(Matyu 12.46-50 na Luk 8.19-21)

³¹ De, Jisasikik womendi wufakalin yinjimevekandi tatangatik sambilevekandi yetik balaŋjik apisukuveve Jisas ga salavaŋga pave.

³² Balaŋju sakimbaŋin wunundi yisiwi toneve. Valan wunutuk sivileve, "Dakik womendi wufakali tatangatik tonma. Valan du salavaŋga galava."

³³ De, Jisasilin kavik kombiiyeye, "Nakik womendi wufakali nanimba?"

³⁴ Wun kavila wunundi yisiwi toneve balaŋju joloŋevevekandi kavik galaveve, "Nakik womeandundi wufakalin kavila.

³⁵ Gotkik wulu pavale balaŋjun ɻakik wufaka, ɻakik sami, ɻakik wome tonma."

4

Jisasilin balamik jeŋjek mandivaŋgapale wulu apikamule sivileve
(Matyu 13.1-9 na Luk 8.4-8)

¹ De, balaŋju gasakamanan Jisasitik yika ɻime mfakuŋguŋove mfanik, kapendi Jisasilin wulu mfititiwi sivileve Galili maŋamguan avaki. Kape, de, wun balinik valape yisiwove maŋamguanik. De, wofopin siŋasinq mokalowove.

² Wun yila wulu gasakamanan apikamule sivileve, valatik.

De, kavik mfititiwi sivileve,

³ "De, biiye. Yetik avitín wit mavi mandiveven masoinjimeve, wokok balamik.

⁴ De, wun miyakavik masoinjimevendi yila wit mavi masi kumuwovendi waŋan ɻime jiveve.

⁵ De, yila wit mavi yetik mindimin vilekik toneve maŋjikatik kumuwove. Gasakamanan maŋju miňakik mitik kumuwove. Kape, de, valan kepat pambi takeve.

⁶ Takevekandi valin sikapavendi kepat aliyeve. Simbilin waiŋgeve ava bumbe, kape aliyeve.

⁷ De, yila wit mavi yisakik wulakin giŋganik kumuwove, kapendi katik wulakinin vaiyendonevendi kavila witin ava loŋmi.

⁸ De, yila wit mavin maŋjika anafakik kumuwove. Kapekandi kambewi gasak tonevekandi yila ɻaikik ɻaikikin 30 loŋeve, yila ɻaikik ɻaikikin 60 loŋeve, yila ɻaikik ɻaikikin 100 loŋeve. Wofopin miyakavik loŋeve."

⁹ Kapekandi wun kavik sivileve, "Tuandukok balaŋjik mikinim biiyaŋgale."

*Jisasilin aipandi apikamule wulu sivileve
(Matyu 13.10-17 na Luk 8.9-10)*

¹⁰ Jisasilin wokok gunjundandi ɳaikik yika tonevendi, yila wunundi wokok 12 gunjundandi toneve balañjun wunutuk kavila apikamule sivileve wulu kombiiyeve.

¹¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben yivale Gotkik lomile fombale wulu, kape yila balañjun ava yive. Apikamule sivitvale wulu katik ɳaikik biiya, valan.

¹² Kapekandi valan yatangin jiñjít tonma, kape ka wuti. Yatangin biimbii tonma, kape ka junjavi. Valan kavik pavalen junjunjamavi anafak yivakandi Gotin bikik wulu yakakale bikik safumbatik mandive ka sivilapayi. Valambapa. Kape kavik ka pavi, valan."

*Jisasilin katik wit mavikik wulukik asik sivileve
(Matyu 13.18-23 na Luk 8.11-15)*

¹³ De, Jisasilin kavik kombiiyeve, "Ben kasik apikamule sivitvale wulukik asik ka junjavala? Ben apikamule sivitvale wulu wofopkik asik avik junjavapa?

¹⁴ Katik wit mavi mandivale avitín wun Gotkik wulu mandiva.

¹⁵ Katik masi kumuwole wit mavi kavik tonma, Gotkik wulu sivitvale mitik yila balañjun wokok wulu biiya, kape Satanin afindafinda ɳime diwa, katik valan biiyale wulu.

¹⁶ De, miñakavik, kavila wit mavin yetik mindim vilekik tonmale mañjikatik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiyakandi afindafinda yive vavalawa.

¹⁷ Kape valan simbili miñakik bikik kumbañgitik. Nasuak ɳasuak tonmale yila balañjun Gotkik wulu gilipakandi valatik yikali yikali yaka wulu pavandi valan Gotkik wulu valamba, kepat.

¹⁸ De, miñakavik, kavila wit mavin yisakik wulakindakik mitik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiya.

¹⁹ Kape valan mañjikatile wulu wulu wofop towok junjava. Moni pipiwandi yila lua yivanja miliwa. Kavila wulun wofop Gotkik mañgik vaiyendoñmandi ka loñmi.

²⁰ De, miñakavik, yila wit mavin mañjika anafakik kumuwa. Valan kavik tonma, yila balañjun Gotkik wulu biiye yive mfovakandi loñmi, yila ɳaikik ɳaikikin 30 loñma, yila ɳaikik ɳaikikin 60 loñma, yila ɳaikik ɳaikikin 100 loñma."

*Jisasilin min gisakaivanga ka galavi
(Luk 8.16-18)*

²¹ De, Jisasilin kavi kombiiyeve, "Ben yisi tonmañgapale min giniñgindi timbala? Kayi. Ben katik min mambat lolomik mandivala? Kayi. Ben mambat vilekik mandivala? Ye!

²² Anañ gisakaivale wulu wofopin wulapa. Anañ fombe tonmale wulu tatangetik tonapa.

²³ Tuandukok balañjik mikinim biiyangale."

²⁴ Jisasilin valatik kavik sivileve, "Ben biiyale mañgik, ben mfove. Ben atik singak masivalen Gotin betik katik ɳaikik singak masivapa. Kape Gotin betik yila wusandan masivapa.

²⁵ Yetik balañjikin yila lua tonmalen, Gotin yika yila lua masivapa wunutuk. Yetik balañjikin lua miñakik tonmalen, wunutuk tonmale lua wokok, Gotin yivapa."

Jisasilin katik wit mavin pambi tawale wulu apikamule sivileve

²⁶ De, Jisasilin kavik sivileve, "Gotkik lomin kavikiñgo tonma, ɳaikik balañjikin wit mavi balamik mandiveve.

²⁷ De, wun wukanda ñemjilalilekandi vasisu pañilali, kape kavila valundi pambi tawi apikikiva, kape katik balañjikin katik apikikivale wulu ka junjavi.

²⁸ De, katik mañjikalın woven ga tawı pambi, de, pindanlı duñmati loñmakandi, de, pindanlı vanj wokok mavi loñeve.

²⁹ De, kavila witin alivakandi sinqinma, kape balam wañin ɻıma, yivañga pave. Wokok jeñjekin balawale."

*Jisasılıñ mastet galavale muñkik wulu apikamule sivileve
(Matyu 13.31-32 na Luk 13.18-19)*

³⁰ De, Jisasılıñ kavik sivileve, "Gotkik lomin gitik woseńgo tonma? Amban gitik wulu apikamule sivilapa?

³¹ Wun muñ mastet mavingo tonma. Katik mañjikatik mandivale, wun vivitka vanj tonma. Yila mavi wofopin gasak.

³² Kape wunu mandive kambekuakile gasak vanj, wokok yila gasak gu miliyançale, kapendi yila wañan muaña kawale wokok dindiñgatik."

*Jisasılıñ apikamule wulu sivileve
(Matyu 13.34-35)*

³³ De, Jisasılıñ yila kavik tonmale wulu wusandañ valatik apikamule sivileve, bikik juñjuñamatile gikilikik.

³⁴ Wun vala wofopti tonevekandi apikamule wulu ɻaikik sivileve. Kape wun wokok gunjundandi ɻaikindi tonevekandi, wun wokok wulu wofop matisivajmi sivileve.

*Jisasılıñ galavevendi vivilimin valambeve
(Matyu 8.23-27 na Luk 8.22-25)*

³⁵ De, katik vanile mfunum, valin mfatindimbevendi, Jisasılıñ wokok gunjundatik sivileve, "Amban aŋgindanjk govapa."

³⁶ De, valan katik mfakunjujeve mfa valambe ɻimeve. De, Jisasılıñ wandlefaka balinik valape yisi mfítitiwi sivileve. Kapekandi valan wakan valapevekandi ɻimeve. Yila baliñjan wakan ɻimeve, wunundi.

³⁷ De, gasak vivilimin ɻimandi pukapukalın gasak vanjın kambekevendi balilin mañam mfuleve. Gasak mañam mfulevendi ɻiliwañga pave.

³⁸ Jisasılıñ fufu kalanmı fop mandive ñembeve vimbatı. Kape valan wunu matimfemfembe sivileve, "Watpalan, din sawulu juñavala, amban sinqinapa!"

³⁹ Kapendi Jisasılıñ kambekuakave vivilim apivawi galavevekandi mañam wokok kavik, galaveve, "Balawi! Biam tonme!" Kape, de, vivilimin miñakik, biam toneve mañamin.

⁴⁰ Jisasılıñ wokok gunjundatik kavik sivileve, "Ben aipandi valaiva? Ben Gotkik wulu ava yive suwoka?"

⁴¹ De, valan towok valaiveve. Valan bisak sivileve, "Wun nanafat? Wun galavandi vivilimndi mañamin wokok mañgik biye pava."

5

*Jisasılıñ yetik balañjikik dundumiivale
sulak yakakatik sañjañeve
(Matyu 8.28-34 na Luk 8.26-39)*

¹ De, Jisasılıñ wokok gunjundandi mañamguan aŋgindanjin goveve, katik Gerasa galavale mitik.

² Govevekandi balini alikivevendi, de, kepat yetik sulak yakakale dundumiivale balañjikin gumbiti salave ɻimeve, Jisasitik.

³ Katik balañjikin gumbitik tonjılali. Yila balañjun wunu ta kiliikeve. Senin ava balawi.

⁴ Valan anañ yikali yikali sendi gamburgindi kilia kilikeye. Kape wun kiliatile sen gipitikevekandi gambingitile wokok gipitiwi pata pata ga kumuwove. De, balañju wofopin pitan miñakik wunu wuwançgapale.

⁵ Vasisu wukanda wun gumbistik toneve, kape lambistik. Towok kolekilalilekandi wovene wovene wokok safu mapipilikeye, mundumundi.

⁶ Wun Jisas ganaingatik wulepakavekandi Jisasitik jañevekandi makiye danji vandamfufu amandepewi bakti mañjikatik tañmi toneve.

⁷⁻⁸ De, Jisasilin wunutuk sivileve, "Kasik sulak yakakatik, din wunu valambe!" De, katik balañjikin gasak pitikti joñmi sivileve, "Jisas, du Gotkik fak. Goton wusuak ñaikik tonma, Gasak Wakin. Din ñunutuk gitik papa? Ñin dutuk Gotkik wuñdi angeleñmi sivitva, din ñunu yakai yakai pavandu."

⁹ De, Jisasilin wunutuk kombiiyeve, "Dakik wuñin nani?"

De, wun Jisasitik sivileve, "Ñakik wuñin Kaman. Ñen gasakamanan."

¹⁰ Wun Jisas towok galambalambaneve vala sañjañmi yetik mitik ga ñimandu.

¹¹ De, vevekatik yetik lamik yila vilun sakimbanjin jitoneve.

¹² Kavila sulun galambalambanme sivileve, "Ñe kavila vilutuk apisukuve. Ñe valatik ga love."

¹³ Kape Jisasilin apisukuve ga ñime loveve. De, valan katik balañjik valambe salavevekandi vilutuk lovevendi kavila vilu wofopin kambilimik jañ bumbe ñilikeve manjamguaniñ. De, 2000-injo ñiliwove.

¹⁴ Kape, de, kavila vilu mañjiñjiveve balañjun milevekandi sivileve, gia watikile balañjundi kaukatile balañjutuk. Kape, de, valan wofopin salaveve wulañga, katik paveve wulu, gitik wulu.

¹⁵ De, valan Jisasitik ñimevekandi katik kamañ sulu dundumiivale balañjik wuleve. Wun watan kiliwi Jisasindi yisitoneve. Wokok junjuñamalin tukuakeve, kapendi kavila balañjun valaiveve.

¹⁶ Kavila wutvale balañjun Jisasilin pavale wulu yila balañjutuk sivileve, katik sulak yakakatik dundumiiveve balañjikik wulundi katik vilukik wulu sivileve, valan.

¹⁷ De, kavila balañjun galambalambaneve Jisasilin bikik mañjika valambe ñimañga.

¹⁸ Jisasilin balinik valapanja pavevendi katik sulak yakakale dundumiivale avitin wakan ñimañga galambalambaneve Jisasitik.

¹⁹ Kape Jisasilin wunu kavik angeleñmi sivileve, "Din dakik mfotok dalanjime, dakik balañjutuk sivitvanga kasik Gasak Wakin du balambanme pavale wulu."

²⁰ Kape, de, katik avitin valambe ñime sivileve Dekapolis galavale distrikile balañjutuk. Wun Jisasilin wunutuk pavale wulu sivileve, kapendi balañju wofopkik kumbançgin kambekeve.

Jisasilin yetik siñginmale alepti maliwale me anafak ga toneve

(Matyu 9.18-26 na Luk 8.40-56)

²¹ De, Jisasilin yika aŋgindanjk gove alikivevendi balañju wusandanjin wunutuk mfakuŋguñove manjamguan vevekatik.

²² De, yetik Sa Wamile* Jairus galavale gasak avitin Jisasitik ñimeve. Jisas wulevekandi katik avitin Jisasiñk gambingi mitik ñime mfaiyimitve apititilevekandi

²³ galambalambanme kavik galaveve, "Ñakik alepin siñginmaña pava. Din ñime kılık mandivanja. Kavik pavalen wun anafak tonapa, ka siñginapayi."

²⁴ De, Jisasilin wunundi ñimeve.

Gasakamanan balañjun wakan ñime wunu gifutupe ñimeve.

²⁵ De, ñaikik melin wakan ñimeve. Wun 12 yia yila valu wusandan ambala towok kakilali.

²⁶ Katik melin gasakamanan doktalutuk ta njalali. Kape valan wunu towok ga akalakeve kape wun wokok gasakamanan moni vala ta wusuwi valambeve. Kape wokok mamalikin ava valambe. Avan. Yika gasak toneve.

²⁷ Katik melin Jisasikik wulu biiyeve kapekandi gasakamanan balañju gjngani ynjimeve Jisas pindanji. Ynjimevekandi wun Jisasikik wataj mativiviñiñeve.

²⁸ Wun wokoki sivileve, "Njin wokok wataj mativiviñiñmalen, njin anafak tonapa, yika."

²⁹ De, kepat, wokok ambala matitikaleve. Wun juñaveve wokok mamalikin wunu valambeve.

³⁰ De, kepat, Jisasilin kavik juñaveve yila pitikin wunu valambe salaveve. Kapekandi, matiyokolow i sivileve, "Nakik wataj nan mativiviñima?"

³¹ De, wokok gunjundan wunutuk sivileve, "Balañjun gasakamanan du gifutupa. Din aipandi galava, 'Nunu nan mativiviñima?'"

³² Kape Jisasilin joloneve wunu mativiviñiñeve balañjik wulaŋga.

³³ De, katik melin valaive pipikeve. Wun juñaveve, wokok mamalikin wunu valambeve. Kapekandi Jisasikik makitik gaminji mfaiyimite apititilevekandi wulu vanu sivileve. Wun wokok wulu wofop sivileve.

³⁴ De, Jisasilin wunutuk sivileve, "Nakik sami, din kavik juñava, njin dakik mamalik ga apitandan mangapale pitikin tonma. Katik juñjuñamandi mamalik valambale, din. Din anafak dalañ juñajime. Din dakik mamalikin yika ka yivapayi."

³⁵ Valan kamfu sivit tonevekatik, katik bikik Sa Wamile gasak avitkik mfotile yetik avitín njime sivileve, "Dakik alepin anañ siñginmale. Watpalan gitik pañga malajmanja? Ga tonme."

³⁶ De, Jisasilin bikik wulu biiyulu gilipeve. Wun katik bikik Sa Wamile gasak avitkik kavik sivileve, "Valaivandu. Nakik wulu yive suwi."

³⁷ De, wun balañju wofop anjilenevekandi wun aliluanquan balañju ñaikik malanjeve, Pitandi Jemsindi Jon, Jemsikik wufaka, kavila aliluanquan ñaikindi wakan njimeve.

³⁸ De, valan katik wamile gasak avitkik mfotok njimevekandi, Jisasilin kavik wuleve, yila balañjun jipala salaveve, kape yila balañjun towok yekeve. De, gasak dindingit paveve, valan.

³⁹ De, Jisasilin lovevekandi sivileve, "Ben aipandi gasak dindingit pandi pandi yewi? Wun ava siñginme. Wun ñemba."

⁴⁰ Kape valan wunu sekeve.

De, wun vala wofop tatangatik sañjaneve. Sañjanevekandi katik alepkik womendi wanji wokok wunundi njimeve balañjundi katik alepin toneve mitik loveve.

⁴¹ De, wun katik alepkik kilik mfovevekandi galaveve, "Talita kum." Wun ambikik balandi kavik galava, "Kasik alepat, njin du galava, din kambewi!"

⁴² De, kepat katik alepin kambekevekandi makañimeve. Wun 12 krismas toneve. De, kavila balañjun wutve vilawiki pikiliyeve, towok pikiliyeve.

⁴³ De, Jisasilin valatik towok sivileve kasik wulu yila balañjutuk sivitve masivandu. Kavik sivilevekandi yila jeñjek katik aleptik masivanja galaveve.

6

Nasaletile balañjun Jisas gilipe ambikapeve (Matyu 13.53-58 na Luk 4.16-30)

¹ De, Jisasilin katik mit valambe njimeve wokok watikik. Wokok gunjundandi wakan njimeve.

² De, katik Yisi Tonimbale Vandi* wun Sa Wamik* love mfititi mfititi sivileve. Wulu biiyeve balañju wusandanji pikiliye sivileve, "Kasik avitín kavila wulu akati yivale?

Katik wunutuk tonmale gasak junjunjamalin avik tonma? Kasik avit in kavila gasak pitikie wulu akati yivale?

³ Wun katik kilikvali. Wun Mariakik fak. Wun Jemsindi Josepindi Jutasindi Saimonkik wunjiak. Wokok samilu ambandi tonma." Kavik sivilevekandi, de, bikik kumbangin akakalakeve, wunundi.

⁴ De, Jisasilin kavik sivileve, "Balañjun Gotkik manjik malañmi sivitvale balañjik akitva, kape wokok watik ñaikik valan wunu ka akitvi, wokok ñiñan wunu ka akitvi, wokok mfotile balañjun wunu ka akitvi."

⁵ Kape, de, Jisasilin gasak pitikie wulu katik watikik avik pavapa? Kape wun ñaikik ñaikik maliwale balañju kilik mandivevendi apitandaneve.

⁶ Valan wokok wulu ava yive suwi, kapendi wun towok juñaveve.

*Jisasilin wokok 12 guñgunda apisukuveve yila wulu pavañga
(Matyu 10.5-15 na Luk 9.1-6)*

De, Jisasilin wokok gunjundandi wata watatik ñilali mfitti mfitti sivileve.

⁷ Kape, de, wun wokok 12 guñgunda kañinjileve. Kañinjimilevekandi asikuveve alawiñe alawiñe Gotkik wulu sivitvanga. Wun valatik pitik masiveve sulak yakakale sañjanmangapale.

⁸⁻⁹ Wun kavik galaveve, "Ben munfuti sundi safutile watañ ñaikik malañmi. Kape yetik watañdi kañgaindi bretandi yila monindi malañmandu."

¹⁰ Wun valatik galaveve, "Ben yetik watikik ñime apisalavakandi yetik ñaikik mfotok love tonmumfu. Ben katik mfot valambe yetik mfotok ñimandu. Kape yetik watik ñimamañga pavalen, de, katik vandi katik mfot valabumfu.

¹¹ De, katik watikile balañjun be yivulu gilipakandi bikik wulu biiyulu gilipalen, de, ben vala valambe ñimumfu. Kavik pavapalen ben bikik gambingitile mañju bimbiliñummuñfu. Kavik pamfu kavila balañjun bikik yaka wulu ga juñavañgapale."

¹² Kape, de, kavila gunjundan wata watatik ñiñi salavevekandi sivileve, yila balañju anafak juñjunjama ga yivanja pave.

¹³ Valan sulak yakakale wusandan sañjañevekandi maliwale balañju gasakanamanjik wel mandive anafak ga toneve.

*Herotin sivive Jonkik fop ga matipitiwove
(Matyu 14.1-12 na Luk 3.19-20 na 9.7-9)*

¹⁴ De, Herot* galavale juwutkasakin biiyeve Jisasikik wuñin gasak toneve, mita mitatik. Yila balañjun kavik galaveve, "Jon, katik balañju manjamik gañga bumbeve balañjikin, wun siñgineve kape guami yika kambekevekandi yika wun Jisas tonma. Kapekandi kavila gasak pitikie wulu pava."

¹⁵ Kape yila balañjun kavik galaveve, "Elaijalin* Jisas tonma." Kape yilan galaveve, "Wun yetik Gotkik manjik malañmi sivitvale balañjik, anañkik Gotkik manjik malañmi sivitvale balañjikinjo tonma."

¹⁶ De, Herotin kavila wulu biiyevekandi sivileve, "Ñin sivitve Jonkik fop ga matipitikeye, kape wun guami yika kambekeve."

¹⁷⁻¹⁸ Anañ Herotin wokok Filip galavale wufakakik Herotias galavale me vasomileve. Jonon Herotik kavik sivileve, "Gotkik wulun kakambeve dakik wufakakik me vasomileve wulu."

Kape, de, Herotin wokok matamatu ga ñimeve Jon wuwí muñjimik suwove.

¹⁹ Kape, de, Herotiasikik kumbang akalakilali Jondi. Wun Jon ga siñginmanja ta sivileve.

²⁰ Herotin Jon valaiveve. Wun juñaveve Jonon balañjik anafawali, Gotkik wulu ñaikik pavale balañjik. Kapekandi wun Jon anafak ga tonmanja paveve. Jonon

Gotkik wulu sivilevendi Herotin Jonkik manjik biiyevekandi wokok kumbajin towok kambekeve, kape wun yikali yikali biiyanga milikeve.

²¹ De, pindan Herotiasilin Jon ga siŋginmaŋgapale juŋjuŋama kavik yiveve. Herotin yetik gasak vit paveve wokok womelin wunu kakeve vandi. Kape katik vitik wokok wakindundi matamatkasundi Galilitile yila gasak autun yiŋimeve.

²² De, Herotiasik alepin love giŋ siliveve, kapendi Heroti wokok vitik yiŋimeve balaŋjun vavalakeve. Kapekandi Herotin katik aleptik kavik sivileve, "Din miliwale lua ḥunu kombiiyumfu, ḥin masapa."

²³ Wun galaveve, "Nin ka galavalanapayi. Din gitik lua gitik lua kombiiyalen, ḥin masapa. Din ḥakik lomile yipat yivaŋga miliwalen, ḥin giŋgani vawa dutuk yipat masapa."

²⁴ De, katik alepin wokok wometik salave kombiiyeve, "Nin avik galavapa?"

De, wokok womelin galaveve, "Jon, katik balaŋju maŋamik gaŋga bumbeve balaŋjik, din wokok fop kombiiyumfu."

²⁵ De, kepat katik alepin afindafında ḥime galaveve Herotik, "Nin kavik miliwa, katik balaŋju maŋamik gaŋga bumbeve balaŋjik, Jon, din wokok fop kamfu kamfu anjatik suwi masive ḥunutuk."

²⁶ De, Herotin katik wulu biiyevekandi juŋambii juŋambiiyeve. Kape wun wokok anaň towok sivileve wulu juŋaveve. Wun kavila vitik yiŋimale balaŋju mimi likeve, kapekandi kavila wun sivileve wulu valambulu gilipeve.

²⁷ De, wun yetik wunundi tonmale matamat apisukuve ga ḥimeve Jonkik fop matipitiwi yivaŋga. Katik matamatin muŋjimik ḥimevekandi Jonkik fop matipitikeve.

²⁸ Matipitiwevekandi anjistik suwi malaŋmi masiveve aleptik. De, katik alepin wokok wometik masiveve.

²⁹ De, kavila wulu biiyevekandi Jonkik guŋgundan ḥimeve Jon sisin̄gin yive malaŋmi mandiveve guamik.

*Jisasilin jeŋjek 5000 aututuk masiveve
(Matyu 14.13-21 na Luk 9.10-17 na Jon 6.1-13)*

³⁰ De, kavila Jisasilin apisukuveve 12 balaŋjun wunutuk yika yiŋimevekandi bikič valan paveve papavandi mfititiwi sivileve wulu Jisasitik sivileve.

³¹ De, balaŋju gasakamanajin valatik yikali yikali yiŋi yiŋimeve, kapendi valan jeŋjek avik jivapa? De, Jisasilin wokok guŋgundatik kavik sivileve, "De, ḥunundi ḥime. Amban muŋungumbaŋik ḥimama, yisi wuliaŋga."

³² De, valan busuak ḥaikik balindi muŋungumbaŋik ḥimeve.

³³ Valan ḥimevendi yila balaŋju wusandanajin wule juŋave ḥimeve. Wata watatile balaŋju wusandanajin masi jaŋmi ḥimeve, binefop.

³⁴ De, Jisasilin alikivevekandi wuleve balaŋjun mfa. Wulevekandi balambaneve. Wun kavik wuleve valan sipsip fuingo toneve, valan maŋiŋjiveve balaŋjikin miňakik. De, wun wulu gasakamanaj mfititiwi sivileve, valatik.

³⁵ Kape, de, mfunum, valin bumbevendi wokok guŋgundan Jisasitik ḥime sivileve, "Kaikalın muŋungumbaŋ, de, valin bumba.

³⁶ Kavila balaŋju ga ḥime veveka mitandi watatik, bikič jeŋjek ga wusuwanja."

³⁷ Kape Jisasilin wokok guŋgundatik kavik sivileve, "Ben jeŋjek masive, valatik."

De, valan wunu kombiiyeve, "Ñen 200 valu tonapale monitile breta wusuwapala, valatik masive ga jivanja?"

³⁸ Wun valatik sivileve, "Ben breta akuaŋin tonma? Wutvanja dalaŋime."

Valan ḥime wutve balakevekandi yika yiŋime sivileve, "Ñen ḥaikik kilik bretandi alawiň yesiŋa tonma."

³⁹ De, Jisasilin kavila balañju wofoptik kavik galaveve, "Ben gumu gumu yisiwi, anafak vasembanjik."

⁴⁰ De, valan gumu gumu yisiwove, yilan 100 100 yisiwove, yilan 50 50 yisiwove.

⁴¹ De, Jisasilin kavila ñaikik kilik bretandi alawiñ yesinja yivevekandi fiinga matajmi wulevekandi Gotik akitve kukuñeve. Kukuñevekandi breta pitiw masiveve wokok gungundatik kavila balañjutuk masivañgapale. Pavevekandi wun kavila alawiñ yesinja pitiw masiveve, wofoptik.

⁴² Kape, de, vala wofopin jive balakeve.

⁴³ De, valan yila yisiñgalindi breta yila 12 banda yive suwi mimilesekeve.

⁴⁴ De, 5000 autun katik jeñjek jiveve.

*Jisasilin mañamguan vilekik njimeve
(Matyu 14.22-33 na Luk 6.16-21)*

⁴⁵ Jisasilin wokok gungunda balinik ga valapeve aŋgindanik govanja, bindefop. Wun Betsaita galavale watikik ga goveve, vala. Wun wusuak toneve, kavila yila balañju bikik mfututuk ga njimañga pave.

⁴⁶ De, wun kavila balañju ga njime balakevekandi yetik lamik njime kivevekandi Got kukuñmañga.

⁴⁷ De, katik wukan vanj, katik balilin mañamguan giñganik toneve. Kape Jisas wusuak sinjasinik toneve.

⁴⁸ De, wun kavik wuleve wokok gungundan towok yikiveve, kape gasak vivilimin bikik mapalatiq njimevendi ta yikiveve.

De, valitik Jisasilin njimeve mañam vileki. Wun vala valambe njimañga paveve,

⁴⁹ kape valan mañam veleki wunu wuleve. Kapekandi siñgin mui juñavevekandi kolekeve.

⁵⁰ Vala wofopin wunu wule valaiyeve. De, kepat wun valatik galaveve, "Nunu kasik. Valaivandu! Kumbangi ditiñata tonme."

⁵¹ De, wun valandi balini valapevendi katik vivilimin valambeve. De, valan wutve towok mfulawikeve.

⁵² Valan katik breta masiveve wulukik asik mamañgoveve. Valan sipilavit yakakale balañju.

*Jisasilin yila maliwale balañju anafak ga toneve, Genesaretik
(Matyu 14.34-36)*

⁵³ De, Jisasilin wokok gungundandi mañamguan aŋgindanik govevekandi Genesaret galavale mitik njime bali diñeve.

⁵⁴ Diñevekandi bali valambe alikivevendi kavila balañjun wunu wule juñaveve.

⁵⁵ Kapekandi valan bikik miña miña wofop jañivekandi maliwale balañju yiveve. Valan palasuandi malañeve maliwale balañju katik Jisasilin tonmale mitik anañ biiyeve, valan.

⁵⁶ De, Jisasilin njimeve miña wofop, wata wofop, gia wata wofop, mia miña wofop, valan bikik maliwale balañju malañmi mfelekeve, bikik makalowale mfanik. Valan pavevekandi Jisasiñik galambalambaneve wokok watanjile mfumfut mativiviñiñmañga. Wokok watanjile mfumfut mativiviñiñeve balañju wofopin bikik mamalun valambeve.

*Jisasilin galaveve
Gotin Masiveve Gonguajmali Wulun gasak vanj tonma
(Matyu 15.1-9)*

¹ De, yila Farisitile* autundi yila Jerusalemile Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjun* Jisasitik mfakuŋguŋove.

² Mfakuŋguŋovekandi wuleve Jisasikik yila gungundan jeňjek jiveve, kape bikič kilia yakakale, valan ava andakambe manjamik.

³ (Kavila Farisitile balañjundi yila Jutatile balañjun wofopin bikič kilia ka andakambalen jeňjek ka jivapayi. Anaňkik balañjun masiveve bikič goŋguanmali fulakin kavik toneve.

⁴ Valan maked mandivale mfanik njime yinjimevekandi, yataŋgin ava jive. Valan wandefaka manjam andakambeve. Bikič goŋguanmali wulu wusandaŋ miňakavik vaňjeneve. Bikič wambikasundi susumundi giniŋgiňe andakambeve.)*

⁵ De, kavila Farisitile balañjundi Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjun Jisasitik kombiiyeve, "Dakik gungundan aipandi anaňkik balañjun masiveve goŋguanmali fulak ava pave? Valan yataŋgin jiva, kape bikič kilia yakakale, ava andakambe."

⁶ De, Jisasilin valatik galaveve, "Ben velek mapalandi sivitvale balañju! Katik Aisaia* galavale Gotkik maňgik malanmi sivileve balañjikin bikič fulak waiŋgeve galaveve. Anaň anaň wun kavik moleve, 'Kavila balañjun ḥunu maňgu ḥaikiki akitva, kape bikič kumbaŋgin ganaiňgitik tonma.'

⁷ Valan ḥunu yataŋgin ta kukuňma, valan balañjukok mfittitiwali wulu ḥakik wululuŋgo galava."

⁸ Jisasilin Aisaiakik wulu kavik galavevekandi wun wusuak yika kavik galaveve, "Ben Gotin Masiveve Goŋguanmali Fulak pindave kape balañjukok goŋguanmali wulu pava.

⁹ Ben kavik junjava, Gotin Masiveve Goŋguanmali Fulak valambakandi kape anaňkik balañjukok goŋguanmali fulak pava, katik anafak, a?

¹⁰ Mosesilin* anaň anaň galaveve, 'Dakik wanđi wome fofonombe.' Wun miyakavik galaveve, 'Yetik balañjikin wokok wanđi wome moŋopalen, ben katik balañjik matve ga siňginme.'

¹¹⁻¹² Kape ben pindavakandi galava yetik balañjikin wokok womendi waňtik masivaňgapale lua wun anaň galaveve Gotik masivaňga, wun wokok womendi waňtik masivandu. Kakamba. Gotkik lua.

¹³ Ben miňakavik Gotin Masiveve Goŋguanmali Fulak valambakandi kape anaňkik balañjun betik masiveve goŋguanmali fulak ben katik pava. Ben miňakavik pava yila wulu wusandaŋ."

*Jisasilin galaveve
kumbaŋile wulun pave ga tonma
balañjik yakakatik
(Matyu 15.10-20)*

¹⁴ De, Jisasilin galaveve yila balañju wunutuk yika mfakuŋgumaňga. Yinjimevendi wun galaveve, "Ben ḥakik wulu biiye juňave."

¹⁵⁻¹⁶ Tataŋgatile yetik wosen balañjiktič lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi. Kayi. Balañjikik kumbaŋile wulun salavakandi, kavila wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa."

¹⁷ De, Jisasilin kavila balañju valambevekandi mfotok njime lovevendi wokok gungundan wunutuk njime kombiiyeve katik mfittitik sivileve wulu.

¹⁸ De, wun valatik kavik galaveve, "Ben wakan juňjuňama miňakik, a? Ben ka juňjavai, a? Tataŋgatile yetik wosen balañjikik kumbaŋjik lovalen katik balañjikin yakatik balañjik ka tonapayi."

* ^{7:4} Valan mamalik ava juňave, valan andakanja miyakik lua daňave.

¹⁹ Katik wosen dau naikik love salave, kape katik balañjikik juñjunamatik ka lovapayi."

Jisasilin kavila anañ galaveve wulu galavevendi, de, jeñjekin wofopin anafawali tonma, Gotzik makiti.[†]

²⁰ Jisasilin yika kavik galaveve, "Balañjikik kumbañile wulun salavakandi, kavila wulun katik balañjik yakatik balañjik ga tonapa.

²¹⁻²² Balañjukok kumbañile yila yakatik juñjunjamalın salava. Kavila kavik tonma, mendulak fulak pava, lua fomba, balañju mat mat gañga sinqinma, wutviliwa, yaka wulu yaka wulu pamfuluwa, apipilaiva, mimilika miñakik, mfamuñjuwa, maiyawa, wovene yatañgin malañkiva, kakangin.

²³ Kavila yaka wulu balañjikik kumbañile. Valan katik balañjik yakatik ga tonma."

Yetik Fonisiatile melin juñaveve Jisasilin pitikie kapekandi wulu paveve

(Matyu 15.21-28)

²⁴ De, Jisasilin katik watik valambe ñimeve Tair galavale siti vevekatile mitik. Wun kaukati yetik mfotok loveve, kape wokok safulun pimbiliñmeve, kapekandi wun yila balañjun wunu wutvulu gilipeve. Kape wun avik gulipiliyapa?

²⁵ De, yetik melin, yetik sulak yakakatikin wokok aleptik dundumiyeve. Katik melin biiyeve Jisasilin yinjimeve, kape, de, wun ñimeve Jisasikik gaminjigitik vandamfufundi amandepewi bakti mañjikatik mandiveve.

²⁶ Katik melin yetik wutakiwi. Wokok gonguanjimali fulakin Gris galavale lomile, kape wokok wunu kaweve watikin Sairofonisia galavale distrikile.

Wun Jisasitik yinjimevekandi galambalambaneve Jisasilin wokok alep dundumiyeve sulak yakakatik sañjanjmanja.

²⁷ Kape Jisasilin wunutuk galaveve, "Faklia bindefaka ga jive. Fakliakik bret yive kindutik malipakile fulakin yakatik."

²⁸ Kape katik melin wunutuk sivileve, "Gasak Wakin, mambat lolomile kindun fakliakik jeñjek vivili jiva."

²⁹ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, "Din kavik galavandi, ñin anafak biiya, kape din dalanjime. Katik sulak yakakatikin dakik alep valambe ñima."

³⁰ De, katik melin mfotok ñimevekandi wuleve, wokok alepin ñeñembanjik yokowi toneve. Katik sulak yakatikin anañ valambe ñimeve.

Jisasilin naikik tuandundi manjik miyakik balañjik anafak ga toneve

³¹ De, Jisasilin Tair valambe ñimeve Saidon galavale distrikik. Kauka valambe ñimeve Dekapolis galavale distrikik. Kauka valambe ñimeve Galili galavale mañamguanik.

³² De, valan yetik tuandusin balañjik Jisasitik malañeve. Wokok belin gikilikeve, wulu waingeve ava sivitve. Kape valan Jisasitik galaveve wokok kilik mandivanja, katik balañjik anafak ga tonmaña.

³³ De, Jisasilin katik balañjik yive kavila yila balañjukok mit valambe ñimileve. Ñimilevekandi wokok kiliwavi katik balañjikik tuandutuk suwovekandi susupi tulevekandi wokok kilik katik balañjikik betik mandiveve.

³⁴ De, Jisasilin fiñga wunambin givatanjmi wulevekandi, sikainjevekandi katik balañjikit galaveve, "Efata!" Katik wulu amban kavik galava, "Tikuaka!"

³⁵ De, kepat wokok tuandun tikuakevekandi wokok belin anafak tonevekandi wulu waingeve sivileve

³⁶ De, Jisasilin valatik galaveve yila balañjutuk sivitvandu, kape valan bala pindave sivileve. Wun towok apikakambe sivileve, kape valan Jisasikik manjik yika towok bala pindave sivileve.

[†] 7:19 Mamalukik wulu gaveka. Wokok wulu balañjikik fulak galava.

³⁷ Kape, de, kavila yila balañjun, bikik kumbanjin towok vanj kambekeve, kapekandi galaveve, "Wun wulu wulu wofop waingeve pava. Wun tuandusin balañju wulu ga biiya. Wun mañgik miyakik balañju wulu ga sivitva."

8

Jisasilin jeñjek masiveve 4000 balañjutuk (Matyu 15.32-39)

¹ De, yetik vandi yila balañjun wusandañ mfakunjuñove, kape valan jeñjekin miñakik. Kape, de, Jisasilin wokok gungunda kañijmi ga yinjimevekandi galaveve,

² "Nin kavila balañju balambanma. Valan valu alilam tonmale, kape jeñjekin miñakik.

³ Nin vala yatañgin gunaña apisukuvalen bikik mfututuk, yilan gunaňaka masi sinçinapati. Yilan ganaingati yinjimale."

⁴ De, wokok gungundan wunutuk galaveve, "Kaikalın muñunjumban, jeñjek miyakik mit. Amba breta akati yivapa kavila balañju ga jivanja?"

⁵ Wun valatik kombiiyeve, "Ben breta akuń?"

Valan galaveve, "7 breta."

⁶ De, Jisasilin galave mañjikatik ga yisiwove, kavila balañju. Wun kavila 7 breta yivevekandi Gotik akitve kukuñevekandi pitiwi masiveve wokok gungundatik, kavila yila balañjutuk ga masivanja. De, valan kavila balañjutuk masiveve.

⁷ De, valan yila sa yesiňa toneve, ñaikile. Wun Got akitve galavevekandi kavila yesiňa ga masiveve, miyakavik.

⁸ Valan jeñjek jive mammalasewi balawi, valambeve makandu 7 bandatik yive suwi mammalasekeve.

⁹ Kavila balañjun 4,000-iňgo toneve.

¹⁰ De, Jisasilin vala apisukuve ga ñimevekandi wun wokok gungundandi yetik balini valape aňgindanık goveve Dalmanuta galavale distrikik.

Farisitile balañjun Jisas galaveve yila gasak pitikie wulu pavanya (Matyu 16.1-4)

¹¹ De, yila Farisitile* autun Jisasitik yinjimeve wunundi towok bala sivileve. Valan wunu apipilayeve, yetik ga juňavangapale gasak pitikie wulu wunutuk ga pavanya. Valan yila wulu wokok safutuk mandive sivitvanya juňaveve.

¹² De, Jisasilin wokok kumbanjin sañmiki apiwoselevetkandi kavik galaveve, "Kamfu tonmale balañjun ga juňavangapale gasak pitikile wulu aipandi wulaňga miliwa? Nin wulu vanj betik sivitva, valan ka wulapayi. Nin vala ga wutvanya ka pavapayi."

¹³ De, wun vala valambe ñimevekandi balinik yika valapevekandi aňgindanık goveve.

Jisasilin yis apikamule wulu sivileve (Matyu 16.5-12)

¹⁴ De, Jisasindi wokok gungundan bret ginanambe valambe ñimeve. Ñaikik bret ñaikikin bali kumbanjik toneve.

¹⁵ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben waingeve, Farisitile* autukok yisndi Herotkik* autukok yis. Ben waingeve."

¹⁶ Wokok gungundan bikik gumi wokok sivileve wulu sivit piyiyeve. Valan kavik sivileve, "Amban bretin miñakik."

¹⁷ Jisasilin valan sivileve wulu juňavevekandi sivileve, "Ben aipandi bretin miyakik tonmale wulu sivitva? Ben ka juňavi, a? Bikik kumbanji ava tikuakika? Bikik juňjunjamalın apivitipalia?

¹⁸ Ben s̄ipalakik, kape ka wuti, a? Ben tuandukok, kape ka bisi, a? Ben ginanambale, a?

¹⁹ N̄in bret ḡaikik kilik pitik piliŋevekandi 5,000 balañjukok, jive gipiive valambeve bretandi ben akuañ banda suwove?"

Valan wunutuk sivileve, "12."

²⁰ Jisasilin valatik yika galaveve, "N̄in bret 7 pitik piliŋevekandi 4,000 balañjukok, jive gipiive valambeve bretandi ben akuañ banda suwove?"

Valan wunutuk sivileve, "7."

²¹ Wun valatik galaveve, "Ben ka juñavi, a?"

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve

²² De, Jisasindi wokok gungundan Betsaita galavale watikik apisalave ḡimeve. Apisalave ḡimevendi katik watikile balañjun wunutuk malanjeve yetik sipala yakakalekik balañjik. Valan wunu galambalambaneve Jisasilin wunutuk kilik mandivanja.

²³ Kape Jisasilin wokok kilik mfovevekandi wunu watik kutuk malanjeve. Malanjevekandi wokok sipalatik susupi tulevekandi kilia wunutuk mandivevekandi kavik kombiiyeve "Din yila lua wutvala?"

²⁴ De, wun wutve wulevekandi kavik galaveve, "N̄in balañju wutva, kape muñango ḡimakatik wutva."

²⁵ De, Jisasilin wokok kilia katik balañjikik sipalatik yika mandiveve. Mandivevendi katik avitín towok jilevekandi, de, tikuakave, wun waingeve wuleve, lua wofop.

²⁶ De, Jisasilin wokok mfotok apisukuve ga ḡimeve. Wun kavik galaveve, "Din watikik apisalavandu."

Pitalin galaveve, Jisasilin Krais tonma

(Matyu 16.13-20 na Luk 9.18-21)

²⁷ De, Jisasilin wokok gungundandi yila watatik ḡimeve. Sisaria Filipai galavale siti vevekatik tonmale kavila. Valan mai ḡimevekatik wun wokok gungundatik kombiiyeve, "Yila balañjun ḡunu nani galava?"

²⁸ Valan wunutuk galaveve "Yilan galava Jon, katik manjamik ga bumbale fak. Yilan galava Elaija*. Kape yilan galava yetik Gotkik manjik malañmi sivitvale balañjik."

²⁹ Kape wun vala yika kombiiyeve, "Ben ḡunu nanifak galava?"

De, Pitalin kavik galaveve, "Din Krais tonma, katik Gotkik Balañju Yika Yivangapale Balañjik."

³⁰ De, wun vala apikakambeve, valan katik wun Krais tonmale wulu sivitvandu yila balañjutuk.

Jisasilin galaveve, wovene siñginme yika kambekapa

(Matyu 16.21-28 na Luk 9.22-27)

³¹ De, Jisasilin valatik yila wulu mfititiwi sivileve. Kavila wulu kavik tonma, yila balañjun yaka wulu wusandan Balañjikik Faktik* pavapa, kape, de, wokok safulun towok akalakapa. Jutatile avitkasundi Gasak Wamile Gasak Wakundundi*Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wunu beñgoñapa. Kape valan wunu matve ga siñginapa. Kape aliluanjik vandi yika kambekapa.

³² Wun kavila wulu matisivajmi sivileve. Kape, de, Pitalin wun malanjevekandi vavawi sivileve.

³³ De, Jisasilin matiyokolowovekandi wokok yila gungunda wuleve. Wun Pita miñakavik vavawi sivileve, "Satan*, din avave! N̄in du wutvulu gilipa! Din Gotkik juñjuñama ka vañjenmi! Din balañjukok juñjuñama ḡaikik vañjenma!"

³⁴ De, Jisasilin ga yinjimevekandi wokok gungundandi yila balañju wusandan. Wun valatik kavik sivileve, "Yetik balañjikin ḡunu vañjenme ḡimanja miliwalen, woven

miliwale juñjuñama ga valambe, kape wokok mamatawi mun ga afufulive malañmi ñunu vañjenme.

³⁵ Yetik balañjikin wovene wovene kamfu kamfu kasik mañjikatik alilekalak tonmañgapale wulu gasak wulu vañ juñava. Kavik juñavale balañjikin siñginapa. Kape yetik balañjikin kavik ka juñavi. Wun wokok woven tonmañgapale wulu gasak we ka galavi. Wun ñunundi Gotkik wulu anafu malañkive juñava, kapekandi siñginma. Kavik juñavale balañjikin alilekalak tonñimama.

³⁶ Yetik balañjikin lua wofop vañ wofop yiva, kapekandi siñginmalen, kavila luan wunu anafak avik ga tonapa?

³⁷ Katik balañjikin woveñe woveñe gitik luandi wusukapa, alilekalak yika tonmañga?

³⁸ Kamfu tonmale yakakale balañjun, Got valambale balañjun, betile yetik balañjikin ñunundi ñakik wulu mimiñiliwi ñajanlambalen, Balañjikik Fakin, wokok wun yinjimale vandi, wun miñakavik mimiñiliwi ñajanlambapa katik balañjik. Balañjikik Fakin katik vandi wokok Wañkik gasak pitiñti valinjo apikowi yinjimama Gotkik anafawali luasamban sulundi.”

9

¹ Jisasilin valatik kavik galaveve, “Nin wulu vañu betik sivitva, kaikatik sambitve tonmale yila balañjun kavik wulapa, Gotin gasak pitiñki Juwutkasak tonapa. Wandefaka ka siñginapayi, yilan.”

Jisasikik safulun vavaivikeve (Matyu 17.1-13 na Luk 9.28-36)

² De, valu 6 vandi, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jon ñaikik yive malañive, yetik lam wunambin vanjik. Kaukatik valan bisak tonevekandi wuleve yetik fulakin wunutuk apisalavevendi kape wun yindanji toneve.

³ Wokok watañu towok vavaivikive, towok vañ kiliavikive. Kasik mañjikatile yetik balañjikin wokok watañu avik ga kiliavikapa, kavik.

⁴ De, wokok gungundan kavik wulevekatik Elaijandi* Mosesilin* pilekivalanjevekatik wuleve valan. Pilekivalanjevekandi Jisasindi wulu sivileve.

⁵ Kape, de, Pitalin Jisasitik kavik sivileve, “Watpalan, amban kaikatik tonma anafak. Ñe kakalak mftu alilam ga give, dakik yetik, Mosesikik yetik, Elaijakik yetik.”

⁶ Kavila gungundan towok valaiyevendi Pitalin kavik galaveve.

⁷ De, yetik yangimin ñime vala timbevendi yangim kumbañni yetik mañgikin kavik sivileve, “Ñakik towok miliwale fakin kasik. Ben wunu biiye.”

⁸ Valan kepat ta maiyokolok mfiyokolokevekandi Jisas ñaikik wuleve valan.

⁹ De, lam bumbevekandi sivilimeve Jisasilin. Katik valan wuleve wulu apikakambe sivileve. Wun kavik sivileve, “Kamfu ben wutvale wulu sivitvandu. Balañjikik Fakin siñginme kambekuakile vandi piñdañ matisivanji sivitvumfu.”

¹⁰ Kavila wulun bikik kumbañgi ñaikiktik tonñilali. Kape valan bivenetik kombii kombii sivit piyyeve. Katik siñginme kambekuakile wulu sivit piyyeve, valan.

¹¹ Valan wunutuk kavik kombiiyeve, “Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* aipandi galava Elaijalin wandefaka yinjimama?”

¹² De, wun valatik kavik sivileve, “Kavik tonma. Elaijalin wandefaka yinjimama wulu wofop waingeve mfaviliñjiwañga pave. Kape Gotkik Buk kumbañile wulu aipava? Kavik moleve, Balañjikik Fakin yakai yakai tonapa, kape yila balañjun wunu maiyakapa.

¹³ Kape ñin kavik galava, Elaijalin anañ yinjimeve. Yila balañjun wunutuk bikik juñjuñamandi paveve. Gotkik buk kumbañile anañ moleve wulu miyakavik paveve, valan.”

*Jisasilin yetik sulak yakakatik dundumiyeve fak anafak ga toneve
(Matyu 17.14-21 na Luk 9.37-43)*

¹⁴ De, Jisasilin Pitandi Jemsindi Jonindi wokok yila gungundatik yinimevekandi wuleve, valatik mfakove toneve gum. Katik gum kumbanile yila Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balaŋjun* valandi wulu sivit piiyeve.

¹⁵ De, kavila gumile balaŋjun wofopin Jisas wulevekandi bikik kumbaŋgin kepat kambekeve. Valan wunu wutve jaŋevekandi wunu wutve vavalawa galaveve, "Anafak yinjima!"

¹⁶ Wun valatik kombiiyeve, "Ben gitik wulu sivit piiya?"

¹⁷ De, katik gum kumbanile yetik balaŋjikin galaveve, "Watpalan, ŋakik fak yetik sulak yakakatikin dundumiive manjik miyakik ga tonma, kapendi ɲin dutuk malajma."

¹⁸ Katik sulak yakakatikin dundumiivendi wun gapakandi suapin salava mamalinji kapekandi ɲandu likitiwa safulun pektajmuwa. Ɲin dakik gungundatik ga saŋjaŋmaŋga ta kombiiya. Valan ka balawi."

¹⁹ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben kamfu tonmale balaŋju. Ben Gotkik wulu yive susuka miňakik balaŋju. Ɲin bendi akuaŋ valu tonapa? Ɲin valu valu be ta mfititi mfititi sivitvale. Ben ka juŋavi, a? Ɲin valu akuaŋ kavik pavapa, betik? Katik fak ɲunutuk malajmi!"

²⁰ De, valan wunu Jisasitik malajevendi katik sulak yakakatikin Jisas wulevekandi katik fak ga gapeve. Katik fakin maŋjikatik kukumukevekandi asokopekevendi suapin salaveve mamalinji.

²¹ De, Jisasilin katik fakik waŋtik sivileve, "Valu akuaŋ kavik toneve?"

Wun galaveve, "Sawekatik mandivileve, wun.

²² Yila valu katik sulak yakakatikin mindatik gaŋga kumukeve yila valu manjambitik gaŋga kumukeve, wunu ga siŋginmaŋga pave. Kape din balawalen, ńe balambanmakandi matikokolewi."

²³ Jisasilin wunutuk sivileve, "Din aipandi galava 'Din balawalen'? Yetik balaŋjikin kavik juŋavalen, 'Gotin balawa,' de, katik balaŋjikin balakapa wulu wulu wofop pavanja."

²⁴ De, kepat katik fakik waŋin galaveve, "Ɲin kavik juŋava! Ɲin ta juŋavale daŋ waingeve ga juŋave."

²⁵ De, Jisasilin wulevekandi yila balaŋjun wusandaŋ jaŋmi mfakuŋgumove, wun katik sulak yakakatikik apikakambe sivileve, "Din, manjik ga valambalendi tuandu sin ga tonmale sulak, Ɲin du apikakambe sivitva, wunu valambe dalaŋime. Wunutuk yika dundumiivanja yinjimandu."

²⁶ De, katik sulakin ga kolewi gapevekandi wunu valambe ɲimeve. Kape katik fakin sisinjgin vanjingo toneve. Miňakavik wulevekandi balaŋjun wusandaŋin sivileve, "Wun anaň siŋginmale."

²⁷ Kape Jisasilin wokok kilikik mfove mfakambekevendi wun kambewi sambileve.

²⁸ De, Jisasilin wokok gungundandi vala valambe ɲime loveve yetik mfotok. Valan bisak tonevekandi Jisasitik kavik kombiiyeve, "Ɲen aipandi katik sulak yakakatik saŋjaŋmaŋga ta pava?"

²⁹ Wun valatik kavik galaveve, "Kavik tonmale sulun ɳaikik fulakin ɳaikikin tonma, saŋjaŋmaŋgapale, ambikik Waŋ kukuñmalen, balakapa."

*Jisasilin yika galaveve, woven siŋginme yika kambekapa
(Matyu 17.22-23 na Luk 9.43-45)*

³⁰ De, Jisasilin wokok gungundandi katik mit valambe ɲimeve. Valan Distrik Galili ɳinjawi ɳaikindi ɲimeve. Jisasilin wokok gungundantik yila mfititiwale wulu sivitvanja milikeve, kapekandi yila balaŋjutuk wunu ga wutve juŋjuŋawulu gilipeve.

31 Wun wokok gunjunda kavik mfittitikeve yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindinjmi suwapa yila mamatutuk. Valan wunu matve ga siñginapa. Matve ga siñginmindi wun alilañgik vandi yika kambekapa.

32 Wokok Guñgundan wokok wulu mamañguve kape kombiiyulu valaiyeve.

*Atik balañjikin gasak tonma
(Matyu 18.1-5 na Luk 9.46-48)*

33 De, Jisasilin wokok gunjundandi Kaperneam galavale watik apisalave njimevekandi mfotok njime loveve. Lovevendi Jisasilin wokok gunjundatik kombiiyeve, "Masi njimakandi ben gitik wulu sivilima?"

34 Kape valan wulu miñakik. Valan masi njimevekandi vala giñgani nan gasak tonapale wulu sivilimeve bivene bivenetik.

35 Kape, de, Jisasilin yisikevekandi gave ga yinjimeve, wokok 12 gunjunda. Yinjimevendi valatik kavik sivileve, "Yetik balañjikin gasak vanj tonmanga miliwalen, wovene wovene mañjika vanjik malañbumbe yila balañju wofopkik luasamban tonme."

36 De, Jisasilin yetik fakliak yive mfapingapeve bikik giñganik. Wun mamatawuwi tonevekandi valatik kavik galaveve,

37 "Yetik balañjikin njunu juñavalen kapekandi yetik kavik tonmale fak matikokolewalen, wun njunu matikokolewa. Miñakavik yetik balañjikin njunu matikokolewalen wun njunutuk ka pavi. Kayi. Wun njakik njunu apisukuve ga yinjimale Wañ matikokolewa."

*Jisasilin ambatik yakavik ka pavale balañjikin ambatik anafak pava galaveve
(Luk 9.49-50)*

38 De, Jonon Jisasitik galaveve, "Watpalan, ñen dakik wuñdi sulak yakakale sañjañmale balañjik wutvale. Wun amba ava vañjenme kapendi ñen wunu apikakambale."

39 Kape Jisasilin kavik galaveve, "Wunu apikakambandu. Yetik balañjikin njakik wuñdi gasak pitiki wulu pavalen, wun kamfu kamfu njunu avik maiyakapa?

40 Ambatik yakavik ka pavale balañjikin ambatik anafak pava.

41 Yetik balañjikin juñavalen ben Kraistile*, kapekandi wun ñaikafak miña manjam betik masiva, njin wunutuk anafak pavapa. Njin wulu vanj betik sivitva, njin wokok anafak fulak yatañgin ka valambapayi."

*Jisasilin yaka wulu pavandu galaveve
(Matyu 18.6-9 na Luk 17.1-2)*

42 Jisasilin kavik galaveve, "Yila faklian njakik wulu yive suwapa. Yetik balañjikin kavik tonmale fak njakik wulu ga valambalen, wun yakai yakai vanj tonapa. Yila balañjun wadefaka katik balañjik yetik gasak mindim wokok biñbatik dñimakandi gia manjamguaniñ yukuaki ga njiliwalen, valan anafak pava wunutuk. Njiliwale fulakin yakai yakai vanj gaveka. Yetik balañjikin safakliak pave njunu ga valambalen, njin yakakatik vanj wunutuk papa.

43-44 Kape, de, dakik yetik kilikin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak paviñgi, de, din dakik kilik matipitikumfu. Din Wunambiniñ ñaikik kilikti njimalen, din anafak tonapa. Kape din alawiñ kiliandi Heltik njimalen, din yakai yakai vanj tonapa. Heltile minin kusimbeve min gaveka.

45-46 Dakik yetik gambañin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak paviñgi, din dakik gambañ matipitikumfu. Naindañ gambañdi Wunambiniñ njimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik gambañgi alawindi njimalen, din yakai yakai vanj tonapa.

⁴⁷ Dakik yetik sikelin yakakatik fulak pavalen, kapendi din miyakavik yakakatik fulak pavinji, din dakik siki dikumfu. Din Gotkik watikik naindañ sikiñdi njimalen, din anafak tonapa. Kape din Heltik sipala alawiñdi njimalen din yakai yakai van tonapa.

⁴⁸ Heltile mfumfundan ka siñginapayi. Miñakavik Heltile minin ka kusimbapayi.

⁴⁹ Minik apikuwapa balañju wofoptik sota mafalewalingo.*

⁵⁰ Sotan anafak. Kape sotan sotango ka giñgiliñmalen, din avik pave yika anafak ga tonapa? Bikik kumbanji sotango ga giñgiliñmikanja, kapekandi bivene bivenendi ka njiliwa.”

10

*Jisasilin meandu malata
apitomoñmale wulu sivileve*
(Matyu 19.1-12 na Luk 16.18)

¹ De, Jisasilin wokok gunjundandi Kaperneam valambe njimeve Distrik Ju-tatik Jordan mañamguan aنجindanik. De, balañjun wusandanjin yika wunutuk mfakanjuove. Kape, de, wun wokok fulak kavik paveve, wun valatik yila wulu mfittitiwi sivileve.

² De, yila Farisitile* autun wunutuk yinjime wunu muwi dipikape kombiiyeve, “Gotin Masiveve Gonguanjali Fulakin* kavik galavala, yetik avitin wokok me apitomoñmanga pavale fulakin anafak, a?”

³ Jisasilin kavik galaveve, “Anañ anañ Mosesilin* ambikik anañ toneve wujgasutik gitik wulu sivileve?”

⁴ Valan kapendi kavik galaveve, “Mosesilin galaveve yetik avitin wokok me apitomoñmanga pavalen katik avitin wokok me apitomoñmañgapale janda motve masive wokok metik.”

⁵ De, Jisasilin valatik kavik galaveve, “Ben wulu pindavale balañju, kapendi Mosesilin katik ñaikik wulu betik motve masiveve.

⁶ Kape anañ anañ vanj Gotin yila wulu galaveve. Gotin lua wofop mandivevekandi, wun balañju mañjikatik gotve mandiveve. Aviti me mandiveve, wun.

⁷ Gotin kavik paveve, kapekandi wun ambatik kasik fulak masiveve. De, yetik avitin wokok wanđi wome valambakandi wokok me yivpa.

⁸ Yivakandi valan alawiñiñ ñaikik safu tonapa. Valan alawiñiñ gaveka. Kayi. Ñaikik balañjikinjo tonapa.

⁹ Kape, de, Gotin anañ mfakuñove balañju, yetik balañjikin apitomoñmandu.”

¹⁰ De, Jisasindi wokok gunjundan mfotok njimevendi wokok gunjundan katik wun anañ sivitvale me apitomoñmale wulu yika kombiiyeve.

¹¹ Kapendi wun valatik galaveve, “Yetik avitin wokok me apitomoñme yetik me yivalen, wun mendulak fulak pava. Wun wunutuk yakai yakai pava.

¹² Miyakavik yetik melin wokok malat apitomoñme yetik malat yivalen, wun miyakavik mendulak fulak pava.”

Jisasilin faklia wunutuk ga yinjimanya galaveve
(Matyu 19.13-15 na Luk 18.15-17)

¹³ De, yila balañjun faklia Jisasistik malañmanga paveve, wun vala mfovañga. Kape wokok gunjundan vala apikakambe galaveve.

¹⁴ Jisasilin kavik wulevekandi gilipe valatik kavik sivileve, “Faklia njunutuk ga yinjime. Apikakambe sivitvandu. Gotkik lomile balañjun kavik tonmale balañju.

* ^{9:49} Ñen kasik apikamule sivitvale wulutile juñjuñama waingeve ka junjavi. Kape yila balañjun wusandanjin junjava wokok asikin Wok Pris 2.13 tonma.

¹⁵ N̄in wulu vanju betik sivitva, yetik balañjikin Got lolom tonmañga sa fakliakiñgo ka vavalawalen wun Gotkik watik avik lovapa? Kayi vanj.”

¹⁶ Kape, de, Jisasilin kavila faklia mamatawuwo kilia valatik mandive kukuñeve, Gotin valatik wulu anafu ga pavanga.

*Lua gasakamanan tonmale avitin
Jisasindi wulu sivileve
(Matyu 19.16-30 na Luk 18.18-30)*

¹⁷ De, Jisasilin yetik mitik ñimevekatik yetik avitin wunutuk jañmi yinjimevekandi vandamfufu mañjikatik mandivevekandi kombiiyeve, “Watpalañ Anafawali. N̄in avik pave Gotki tonnjimama siñambamavi?”

¹⁸ Jisasilin wunutuk kavik sivileve, “Din ñunutuk aipandi anafawali galava. Got ñaikikin tonma anafawali.”

¹⁹ Din aipandi kombiiya? Din Gotin Masiveve Gonguajmali Fulak* juñava, ‘Balañjik mat mat gaña siñginmandu. Mendulak Pavandu. Yetik balañjikik we fombandu. Balañjikik safutuk muwale wulu mandive sivitvandu. Muwi apipilaive yivandu, yetik balañjikik we. Wanji wome waingeve fofonombe.’”

²⁰ De, katik avitin Jisasitik sivileve, “Watpalañ, n̄in sawekatik mandivili miyakavik kavila wulu ñaikik juñave pañjilali.”

²¹ Jisasilin wunu wulevekandi towok milikevekandi kavik sivileve, “Din yetik ñaikik fulak ava pave. Din dakik lua yila balañjutuk ga wusuwi. Yivale moni miña balañjutuk yatanjin masive. Kavik pavakandi din lua wusandañ Hevenik tonapa. Kape, ñime. Nunu vañjenme ñime.”

²² Katik mañgik biiyevekandi bañgaiviki ñimeve. Wokok lua gasakamanan toneve.

²³ De, Jisasilin wokok guñgundatik wutve sivileve, “Lua wusandañ tonmale balañjun Got lolomik tonmañga ta mandimbii mandimbiiapati.”

²⁴ Wokok guñgundan wokok wulu biiyevekandi bikk kumbañgin kambekeve. Kape Jisasilin yika sivileve, “Wufakali. Balañjun Gotkik lolomik tonmañga ta mandimbii mandimbiiapati.”

²⁵ Gañgiñikik fopile guanik kameltin love salavakalen ka balakançale. Miyakavik lua wusandañ tonmale yetik balañjikin Gotkik watik avik lovapa. Kape katik lua towok tonmale balañjikin Gotkik watik ta lovale wulun kameltin gañgiñikik fopile guanik love salavale wulu matikakalawa.”

²⁶ Wokok guñgundan kavik biiye towok pikiliye kombiiyeve Jisasitik, “Miyakavik tonmalen, nan Gotki tonnjimama siñambamavi?”

²⁷ Jisasilin vala wutve sivileve, “Balañjun avik? Kape Gotin balakapa. Wun pava wulu wulu wofop.”

²⁸ De, Pitalin wunutuk galaveve, “Wutve, ñen lua wofop valambevekandi vañjenma, du.”

²⁹ De, Jisasilin sivileve, “N̄in wulu vanju betik sivitva, yetik balañjikin ñunu vañjenme miliwakandi wokok mfoti wuñgiaki wuiñanđi wufakandi aviti samindi wanji womendi mañjikandi faklia valambalen ñunundi Gotkik wulu anafu vañjenmañga,

³⁰ wun kamfu watik tonmale vandi 100 mfutundi wufakalindi samilundi womeandundi fakliandi mañjika yivapa. Kape yila balañjun yaka wulu wunutuk papa. Kape wun pindan siñambamavi tonnjimama Gotki.

³¹ Kape yila wusandañ kamfu gasak tonmale balañju Gotin malanjbumbapa. Kape yila wusandañ wuña miyakik tonmale balañju Gotin malanjkivapa.”

*Jisasilin yika galaveve, woven siñginme yika kambekapa
(Matyu 20.17-19 na Luk 18.31-34)*

³² De, Jisasilin wokok gungundandi yila balañjundi Jerusalemik masi njimeve. Jisasilin wandefop njimeve. Valan pindanjile balañjun veven junjavevekandi valaiyeve. Mai kamfu njimevekandi Jisasilin wokok gungunda yive sivilimeve wunutuk pindanj pavañgapale papawa.

³³ Wun kavik sivileve, "Biiye. Amban Jerusalemik njima. Yetik balañjikin Balañjikik Fak* kindiñmi suwapa Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjutuk*. Valan wunu ga siñginmañgapale wulu sivitve tiimbapa. Kapekandi wunu masivapa wutatik."

³⁴ Kavila wutan wunu maiyawakandi susupi tulakandi towok paiyakandi matve ga siñginapa. Matve ga siñginmindi wun alilañgik vandi yika kambekapa."

Jemsindi Jonon gasak tonmañga kombiiyeve

(Matyu 20.20-28)

³⁵ Sepatikik fun, Jemsindi Jon, valan Jisositik njime kombiiyeve, "Watpalan, ñen kombiiyale wulu din pavañga miliwa."

³⁶ Jisasilin valatik sivileve, "Ben ñin gitik we pavañga miliwa?"

³⁷ Valan sivileve, "Din gasak tonmakandi ñetile yetik mamatañ ga yisiwi, yetik aŋgatañ ga yisiwi."

³⁸ De, Jisasilin valatik sivileve. "Ben kombiiyale wulu ben waingeve ka juñavi. Ben waingeve jivapala kasik ñin jivapale wombikasak? Katik ñin mañamik bumbale we ben wakan kavik bumbapala?"

³⁹ Valan galaveve, "Ñen balawa."

Kape, de, Jisasilin valatik sivileve, "Ñin jivapale wombikasak ben jivapa. Miyakavik ñin mañamik bumbale we ben miyakavik bumbapa."

⁴⁰ Kape mamatañdi aŋgatañik yisiwañgapale wulu ñakik wulu gaveka. Kavila tikimu Gotin galavale balañjukok."

⁴¹ Kavila yila fopat gungundan kavila wulu biiyevekandi bikik kumbangin yakakale, Jemsindi Jontok.

⁴² Kape Jisasilin vala ga yinjimevekandi galaveve, "Ben juñava, wutan yila balañju gasak wakin galava. Kavila wutatile gasak wakundun bikik lolomik tonmale balañju bikik wulu ga biiye pave. Bikik gasak autun bikik juñjuñama sivitva yila balañju ga pavañga."

⁴³ Kape ben kavik tonmandu. Gasak balañjik tonmañgapale betile balañjikin bikik luasamban tonme.

⁴⁴ Betile yetikin wakin tonmañga miliwalen, wun sambanma vañ tonme.

⁴⁵ Miyakavik Balañjikik Fakin ava yinjime yila balañju wunu matikokolewanja. Kayi. Wun yila balañju matikokolewanja yinjimeve. Wun siñginmañga yinjimeve, yila balañju wusandañ wusuwañga."

Jisasilin yetik sipala yakakalekik balañjik anafak ga toneve

(Matyu 20.29-34 na Luk 18.35-43)

⁴⁶ Jisasilin wokok gungundandi Jeriko galavale watikik njimeve. Yika valambe njimevekandi yila balañju gasakamanañin wakan njimeve. De, mai lañginik yisiwi toneve Bartimeus galavale avitín. Wun Timeus galavale avitkik fak. Bartimeusilin yetik sipala yakakalekik avit.

⁴⁷ Wun Nasaletile Jisasilin yinjimeve sak biiyeve. Biiyevekandi kavik joñ galaveve, "Jisas! Devitkik* Afun! Din ñunu balambanme!"

⁴⁸ Valan wunu apikakambe kavik galaveve, "Din mañgik valambe!"

Kape wun yika towok vañ joñ galaveve, "Jisas! Devitkik Afun! Din ñunu balambanme!"

⁴⁹ De, Jisasilin njimevekandi sambitve kavik galaveve, "Ga yinjime."

Valan katik balañjiktik sivileve, "Dakik kumban ga apitiwi. Kambewi. Wun du galava."

⁵⁰ De, wun wokok safu timbeve yetik wataj malipaki afindafinda pitiki kambekuakekandi Jisasitik njimeve.

⁵¹ De, Jisasilin wunutuk sivileve, "Din nin dutuk gitik pavaŋga mihiwa?"

Wun sivileve, "Watpalaŋ, ñakik sipala anafak ga tonme."

⁵² Jisasilin wunutuk sivileve, "Din kavik juŋava nin pitikin tonma dakik sipala anafak ga tonmanga. Kapekandi din anafak dala juŋajime."

De, kepat wun waingeve wulevekandi Jisas vañjenme njimeve katik masi.

11

Jisasilin Jerusalemik njime apisalaveve, Juwutkasakingo

(Matyu 21.1-11 na Luk 19.28-40 na Jon 12.12-19)

¹ De, Jisasilin wokok gungundandi njimeve Jerusalem vevekatile sa watatik. Betfagendi Betani galavale wata. Kavila wata alawiñiñ Oliv galavale lam gambañik tonma.

De, Jisasilin wokok gungunda alawiñ apisukuve ga njime

² galaveve, "Ben anjistik watikik dalaŋjime. Njime apisalavakandi kepat wulapa yetik diŋmale kambin donki. Yetik balañjikin ava yisiwi anañ wunutuk. Tokoive yimalaŋumfu.

³ De, yetik balañjikin betik kavik kombiiyalen 'Ben aipandi pava?' ben kavik galavumfu, 'Gasak Wakinin yila wulu pavapa, wunundi.' De, wun afindafinda ga yinjimama yika."

⁴ De, valan njimevekandi wuleve, yetik diŋmale kambin donki. Wun yetik mphotok lova salava pavale mai gia mai laŋginič toneve. Valan wunu tokoiyeve.

⁵ Tokoiyevekatik kaukatik tonmale balañjun kombiiyeve, "Ben aipaŋga tokoiva katik donki?"

⁶ De, Jisasikik gungundan Jisasilin galavale maŋgik sivileve valatik. Kapendi valan ga malanjeve Jisasitik.

⁷ De, Jisasitik malanjevekandi wokok gungundan bikik watanu donkikik siŋmatik simbile ga yiskeve Jisas.

⁸ De, yila balañjun Jisas fofonombaŋga miikevekandi bikik watanu masi simbileve, kape yila balañjun balambitik njime muŋ batifu vawi malanjmi masi simbileve.

⁹ De, yila balañjun binefop njimeve, yila piñdaŋ njimeve. Valan kavik fofonombe akitve galaveve, "Ñen Got akitva! Got, din waingeve pave katik ñetik Gasak Wakinkik wunjdi njimale balañjiktik!"

¹⁰ Got, din waingeve pave ñikik wungasak Devitkik lomtik! Yika wokok sumuanjalın Juwutkasak tonapa! Hevenile luasamban sulun Got akitva!"

¹¹ De, Jisasilin Jerusalemik apisalavevekandi Gotkik Gasak Wam* mfaunuŋove pumbumik lovevekandi lua wofojolongokove. Kape mfunum. Kape, de, wun wokok 12 gungundandi Betanitik njime salaveve.

Jisasilin galaveve fik galavale muŋ yika mavi ka loŋapayi

(Matyu 21.18-19)

¹² De, wulak vandi valan Betani valambe njimevekandi Jisasilin gunaja giveve.

¹³ De, Jisasilin yetik fik galavale muŋ ganaŋgatik wuleve. Katik munjikik daŋa fofokeve, kape, de, Jisasilin njime mavi ta mamfoveve, daŋa ñaikik fofokeve. Wun loŋmale siŋa gaveka.

* **11:9** Kavila wulutile wokok juŋjuŋamalin kavik tonma, Gotin Jisas apisukuveve wokok wulu pavaŋga pave. "Gotin waingeve pava wokok wun apisukuvalle balañjiktik."

¹⁴ De, Jisasilin galaveve, "Din yika ka lonjapayi. Yila balañjun dakik mavi ka jivapayi. Kayi vañ." Wokok gunjundan katik manjik biiyeve.

Yilan balañjun moni yivanjgapale lua Gasak Wamik malajmi mandivevendi Jisasilin sañjañeve

(Matyu 21.12-17 na Luk 19.45-48 na Jon 2.13-22)

¹⁵ De, Jisasilin wokok gunjundandi Jerusalem ñime apisalaveve. Apisalavevekandi Gasak Wam* mfawuñove pumbumik ñime lovevekandi maket mandivale mfanile balañju sañjañeve. Wun moni bala mfiñimikeve mfanile mambatu mfam-funjañevezekandi walimu mandive ga wusuwale autukok tikimu apikindaneve.

¹⁶ Pavevekandi wun Gasak Wam mfawuñove pumbumik bikik lua mamalañulu kakamebeve.

¹⁷ Wun kavik mfititiwi galaveve, "Gotkik buk kumbañile wulu kavik tonma, 'Nakik mftoton ñunu kukuñmale mfot tonapa, miña mitatile balañju wofopkik.' Ben kavik juñavala? Kape ben fumafumukok totoñga ga tonma."

¹⁸ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun* wunu matve ga siñginmañgapale wulu sivit piyyeve. Valan wunu valaiyeve. Balañjun wofopin wokok mfititiwi sivileve wulu biiyevendi bikik kumbañgin towok kambekeve.

¹⁹ De, mfunum Jisasindi wokok gunjundan Jerusalem valambe ñimeve.

Jisasilin galaveve yetikik balañjikin Gotkik wulu towok juñave kukuñme sivitvalen Gotin wokok manjik biiye papa

(Matyu 21.20-22)

²⁰ De, wulak vandi watvit ñimevekatik Jisasindi wokok gunjundan wuleve katik fik galavale muñ aliyeve, wokok simbilin wakan.

²¹ Wulevekandi Pitalin katik Jisasilin anañ paveve wulu juñave galaveve, "Wat-palanj, wutve! Din galavale muñin aliva!"

²² De, Jisasilin valatik galaveve, "Ben juñave, wulu vañu. Kukuñmingi, Gotin wulu papa.

²³ Ñin wulu vañu betik sivitva, yetik balañjikin kasik lamtik galavalen, 'Katik lam, Gotin du yive yukuakapa gia manjamguanik,' katik balañjikin katik ñaikik juñjuñama ñaikik juñavalen Gotin papa kavik wun galavale we. Wokok kumbañin matiñjuñavalen Gotin ka pavapayi.

²⁴ Kapekandi ñin betik sivitva, kukuñme kombiiyale wulu wofop kavik towok juñave Gotin anañ pavale. Kavik juñavalen Gotin ben kombiiyale wulu papa."

²⁵⁻²⁶ Jisasilin yila wulu kavik galaveve, "Ben sambitve kukuñmalen, ben yila balañjukok betik yakayi pavale wulu valambe. Bikik safumbatik mandive sivitvandu. Kavik pavalen Gotin bikik yaka wulu valambapa. Wun bikik safumbatik mandive ka sivilapayi."

Valan Jisas kombiiyeye wokok pitik nan masivale

(Matyu 21.23-27 na Luk 20.1-8)

²⁷ De, Jisasindi wokok gunjundan Jerusalemik yika ñime apisalaveve. Apisalavevekandi Gasak Wam* mfawuñove pumbum kumbañni ñime lovevekandi yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjundi* yila Avitkasun wunutuk yinjime

²⁸ kavik kombiiyeye, "Kavila wulu akatik yive pava, din? Nan sivitve masiva, dutuk, katik dakik wulu pavañgapale wulu?"

²⁹ De, Jisasilin valatik yika galaveve, "Ñin yila wulu betik kombiiyapa. Ben sivitviñgi, ñin katik ñunutuk sivitve masivale wulu betik sivilapa.

³⁰ Ben Jonon maŋamik ga bumbale wulu avik junjava? Gotkik wulu a? Balañjikik wulu a? Ben ɻunutuk sivitve."

³¹ De, valan busuak kavik sivit piyyeve, "Ambar Got galavalen, wun kavik galavapa, 'Ben aipandi ava yive suwi junave?'

³² Kape ambar balañju galavalen amba yakakai papa." Valan yila balañju valaiyeve. Yila balañju wofopin kavik junaveve, katik Jonon Gotkik maŋgik malaŋmi sivitvale balañjik toneve wulun wulu vaŋu toneve.

³³ De, valan Jisasitik sivileve, "Ñen akonma."

De, Jisasilin valatik sivileve, "Ñin miňakavik wowakandi ka sivitapayi, katik ɻunutuk sivitve masive ga pavale wulu."

12

Jisasilin wain mandivale balamile wulu apikamule sivileve

(Matyu 21.33-46 na Luk 20.9-19)

¹ De, Jisasilin kavila gasak aututuk apikamule wulu sivileve kavik, "Yetik avitin wain galavale muŋa mandiveve wokok yetik balamik. Balam gisikaiye pumbumbeve pumbum paveve. Miňdimik mut anaň yowove wain mavi sambi sisivangapale. Wun yetik wunambin vaŋile mfot giveve, balam jitvangapale. Kavila wulu wofop pavevekandi yila balañjutuk valambeve katik balam. Wain mavi vewi balawakandi valan wovenetik yila masapa. Kavik pavevekandi woven ganaŋgatik ñime toneve.

² De, wain mavi loŋevendi wokok luasamban balañjik apisukuve ga ñimeve kavila balamik tonmale balañjutuk, yila mavi ga yivaŋga pave.

³ Valan katik luasamban yive mfove paiyevetkandi yataŋgin ga ñimeve.

⁴ De, katik avit wokok yetik luasamban balañjik apisukuve ga ñimeve, kape valan wunu yive mfove fopik paiyevetkandi maiyakeve.

⁵ De, wun yetik miňakavik apisukuveve yika. Valan wunu matve ga siŋgineve. De, wun miňakavik yika yila apisukuve ga ñimeve. Valan yila paiyeve, yila mat mat gaŋga siŋgineve. Kape, de, yila luasamban balañju miyakik.

⁶ Kape, de, katik gasak avitin yetik balañjik toneve, wokok ɻaikik fak, towok miiliwale. De, pindan wun wokok ɻaikik fak ga ñimeve. Wun kavik galaveve, 'Valan ɻaikik fak fofonombapa.'

⁷ Kape kavila balamik toneve balañjun katik fak wulevetkandi bivenetik kavik sivit piyyeve, 'Katik fakin wokok waŋkik lımbanjik tonma. Kape, de, ñime. Ambar wunu matve ga siŋginapa. Wokok balam ambikik tonapa.'

⁸ Kavik sivilevetkandi valan wunu yive mfove matve ga siŋginevetkandi sisiggin yukuakave balam kutuk."

⁹ Jisasilin katik wulu sivilevetkandi yila wulu kavik sivileve, "Katik balam waŋin gitik wulu papa? Wun yika yinjamama balamik tonmale balañju matve ga siŋginmaŋga pave. Ga siŋginme balawakandi balam masivapa yila balañjutuk."

¹⁰ Gotkik buk kumbanjile wulu kavik moleve wulu ava wutve, a? Wun kavik tonma, 'Katik mfot givale balañjun yakai yakai wutvale kape valambeve mindim, pindan katik mindimin mfotile yakamitka mulavali vaŋ mindim toneve.

¹¹ Gasak Wakinın paveve. Ñen anafak vaŋ wuleve.' "

¹² De, kavila gasak autun junaveve Jisasilin kavila apikamule wulu bıkik safumbatik mandive sivileve. Kapekandi valan Jisas wuwi mfovanja junaveve, kape mfakunjuŋove balañju valaiveve. Kapekandi valambe ñimeve.

Valan Jisas kombiiyeye takis Sisatik masivapati

(Matyu 22.15-22 na Luk 20.20-26)

¹³ De, kavila gasak wakundun Jisasitile* autundi yila Herotkik* autu apisukuve ga njimeve Jisas apipilaivanja pave, kape wokok safutuk yila wulu mandive sivitvanja pave.*

¹⁴ De, valan wunutuk njime sivileve, "Watpalan, ñen kavik junjava, din balañjik anafak. Din balañju wofop miñakavik fofonomba. Din yetiktik yakanik ka gavi. Din yetiktik anafak ka gavi. Din balañju wofop miliwa. Kape din Gotkik wulu vanu mfititiwi sivitva. Gotin Masiveve Gonguanmali Fulakin* galavala amban Sisa galavale Romile juwutkasaktik takis masapala, kayi, a? Masapati, kaviati?"

¹⁵ Kape Jisasilin bikik matikambaiyikeve wulu wule gaveve, "Ben aipandi njunu muwi? Naikik va tonmanjale moni malanjmi, njin wulapa."

¹⁶ De, malanjevendi wun vala kombiiyeve, "Katik makindi katik wujin nanikik?"

De, valan wunutuk galaveve, "Sisakik."

¹⁷ Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Sisakik lua wovenetik masive, Sisaritik. Miñakavik Gotkik lua wovenetik masive, Gotok."

Kape, de, valan wokok manjik biyyevekandi pikiliyeve.

Satyusitile balañjun

*siñgin siñgin kambewale wulu Jisasitik kombiiyeve
(Matyu 22.23-33 na Luk 20.27-40)*

¹⁸ Satyusitile balañjun galaveve siñginmale balañjun yika ka kambekapayi. De, yila Satyusitile balañjun Jisasitik yinjimevekandi kavik kombiiyeve,

¹⁹ "Watpalan, Mosesilin* buk kumbañik anañ anañ ambakik wujgasutuk kavik moleve, yetik balañjikin siñginmaña pave, kapekandi wokok me kavik valambe siñginma, kape faktia miñakik, wokok wufakalin katik me yika yivapa wokok wujgiakik faktia malanjmaña katik mendi.[†]

²⁰ De, ñaikik avitkik 7 fu toneve. Katik balisikik fakin me yiveve. Kape faktia miñakik me valambe siñgineve.

²¹ De, wokok gambañ mfovale wufakalin katik me yiveve, kape wun katik me faktia miñakik yika valambe siñgineve. Kape alilançikin miñakavik paveve wakan, wun.

²² De, vala 7 wofopin miñakavik paveve, katik me faktia miñakik valambe siñginmisakave. Kape pindaj katik melin wakan siñgineve.

²³ Balañju kambewisakile vandi, kavila 7 balañjun kambewakandi, katik me nan yivapa? Valan 7 autun wofopin yiveve me katik."

²⁴ De, Jisasilin valatik kavik sivileve, "Ben Gotkik buk kumbañile wulu mamañgova. Miñakavik ben Gotkik pitik mamañgovakandi yakai yakai sivitva.

²⁵ Siñginmale balañjun kambewale vandi, valan yika meandu ka yivapayi, meandun malata ka yivapayi. Valan wunambiniile luasamban sululungo miñakavik tonapa.

²⁶ Kape katik siñginmale balañjun kambewale wulu, sivilapa, njin. Ben katik sa mun wujmale minile wulu Mosesilin moleve buk kumbañik ava wuleka? Gotin kaukatik Mosesitik kavik galaveve, 'Njin Aprahamkik Got, njin Aisikik Got, njin Jekopkik Got.'[‡]

²⁷ Wun siñginmale balañjukok Got gaveka. Wun watik tonmale balañjukok. Ben towok mamañgova."

* ^{12:13} Kavila Farisitile autun kavila Herotkik autu towok gilipeve. Miyakavik kavila Herotkik autun kavila Farisitile autu towok gilipeve. Kape vala wofopin Jisas gilipeve, towok vanj. Kapekandi valan mfakungumi yila wulu wunutuk muwi kombiiyeve. Kavik junjaveve, wun Sisatik masivapa galavalen, kavila Farisitile autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa. Kape Sisatik masivandu galavalen kavila Herotkik autun yila wulu wokok safutuk mandive sivilapa. † ^{12:19} Bikik fulakin kavik toneve, wujgiakin valambe siñginmandi wufakalin wokok me yiva. Wokok wujgiakik faktia mfasalavapa. Kavila faktian wokok wujgiakik limbañik tonapa. ‡ ^{12:26} Aprahamdi Aisiki Jekopin Jutatile balañjukok anañ anañ toneve wujgasu.

*Jisasilin Gotin Masiveve Gonguajmali Wulu
ala wulu gasak wulu galaveve
(Matyu 22.34-40 na Luk 10.25-28)*

²⁸ Yetik Gotkik Wulu Kumbanjñe Balañjikin* njime biiyeve valan sivit piiyeve wulu. Wun biiyeve Jisasilin waingeve sivileve, kapekandi kavik kombiiyeve, "Gotin Masiveve Gonguajmali Wulu* wofopile, ala wulun tonma gasak vanj?"

²⁹ De, Jisasilin kavik galaveve, "Katik gasak wulu vanjin kavik tonma, 'Israeltile balañju, ben biiye! Ambikik Gasak Wakinin, Got, wun wusuak ñaikik Gasak Wakin tonma.

³⁰ Din dakik Gasak Wakin, Got towok miliwi, dakik kumbaj wofopti, dakik sulak wofopti, dakik juñjunama wofopti, dakik pitik wofopti.'

³¹ Katik yetik gasak vanj Gotin Masiveve Gonguajmali Fulakin kavik tonma, 'Angila angila balañju wofop miliwi din daven miliwale dañdi.' Kavila wulu alawiñin busuak ñaikik tonma gasak vanj."

³² Katik Gotkik Wulu Kumbanjñe Balañjikin kavik galaveve, "Wulu vanju, Watpalan. Din waingeve galava, Got, wun wusuak ñaikik tonma. Yetikin miyakik."

³³ Wunu towok miliwale fulak, dakik kumbaj wofopti, dakik juñjunama wofopti, dakik pitik wofopti, kape miñakavik angila angila balañju wofop miliwale fulak din davene miliwale dañdi, kavila wulun yila wulu wofop matikakalawa. Jakali malajmi minik wofop apikuwakandi kukuñme masivandi yila wunutuk masivançgapale lua, kavila wunutuk masivale wulu wofopin gasak gaveka."§

³⁴ De, Jisasilin wokok wulu waingeve biiyevekandi galaveve wunutuk, "Din vevekave njima Got lolomik tonmañga." De, yila balañjun Jisas yila wulu kombiiyulu veven juñaveve.

*Jisasilin yila Gotkik Balañju
Yika Yivançgapale Balañjikik wulu galaveve
(Matyu 22.41-46 na Luk 20.41-44)*

³⁵ Jisasilin Gasak Wam* mfawuñove pumbumik tonme mfititiwi sivileve. Wokok yila wulu kavik galaveve, "Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun* aipandi galava Krais, katik Gotkik Balañju Yika Yivançgapale Balañjikin, wun Devitkik* afun tonapa?

³⁶ Gotkik Sulakin Devitik* juñjunama masive ga galaveve, kavik, 'Gasak Wakinin ñakik Gasak Wakintik sivileve, "Ñakik mamataj kılıkik yisiwi. Dutuk yakai yakai pavale balañju dakik gamburgi lolomik ga tonmañga njin." , **

³⁷ Jisasilin Devitkik anañ anañ galaveve wulu sivilevekandi kavik yika sivileve, "Devitin katik avit Gasak Wakin galava. Kape wokok afun avik tonma, yika?" De, kavila makolokeve balañju wusandanjin Jisasikik mañgik biiyanja miliikeve.

*Jisasilin valatik mfititiwi galaveve Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun
yakatik fulak paveve
(Matyu 23.1-36 na Luk 11.37-54 na 20.45-47)*

³⁸ Jisasilin valatik mfititiwi kavik galaveve, "Ben waingeve kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañju*. Valan bikik papakasak watañu kiliwakandi mfanatik makañima, yila balañjun vala ga akitvanja.

³⁹ Valan wakundukok tikumutuk yisiwanja towok miliwa Sa Wamile. Miñakavik balañju makolowale jeñjek jivanja pava, valan gasak autukok anafak mitik yisiwanja miliwa.

§ 12:33 Gotin Anañ Masiveve Gonguajmali Fulakin kavik toneve, yila jakali malajmi yetik mambatik mandiveve mindi apikuwi ga wuñmañga. Yila lua miyakavik. Valan kavik paveve Gotik kukuñmañga. Kavila wulu wulanja Wok Pris wulumfu. * 12:36 Katik wulu kavik tonma, Gotin vala yakai yakai vanj ga tonapa.

40 Valan dikiak meandukok mfututile lua malaj malaj jivakandi wulu wusandan̄ mumuk kukuñma. Gotin bikik safumbatik gasak wulu vanu mandive yakai yakai vanj papa.”

*Dikiak melin moni Gotik masiveve
(Luk 21.1-4)*

41 De, yivit Jisasilin moni masiveve mit balangoñgo jitve yisiwi toneve. Wun wulevekatik yila balañjun mfakungumi moni masiveve. Moni gasakamanan̄ tonmale balañjun gasakamanan̄ moni suwove.

42 De, yetik samban̄ dikiak melin njime suwove alawiñ sa moni. Kavila alawiñ mfakuñovendi ambikik ñaikik sa manilinjgo toneve.

43 De, Jisasilin wokok gunjunda ga yinjime galaveve, “Nin wulu vanu betik sivitva, katik samban̄ dikiak melin masivale monin anjala gasakamanan̄ moni masivale balañjukok moni matikakaliwa.

44 Valan gasakamanan̄ monitile yila suwa, kape wun sambanma tonma. Wun wokok jeñek wusuwan̄gapale moni wofop masiva.”

13

*Jisasilin galaveve yila balañjun
Gasak Wam pilijmi diwi yukowapa
(Matyu 24.1-2 na Luk 21.5-6)*

1 De, Jisasilin Gasak Wam* mfawoñove pumbumi salave njimevekatik wokok yetik gungunin wunutuk sivileve, “Watpalan̄, wutve. Kavila mfot givale mindimun mulavalı vanj. Kavila mfutun mulavalı vanj.”*

2 De, Jisasilin wunutuk galaveve, “Din kavila sosowe mfutu wutvala? Nin wulu vanu sivitva, yetik mindimin yetik mindimik ka tonapayi. Yila balañjun wofop apifunçgaimapa.”

*Jisasilin galaveve
yila yaka wulu wusandan̄ apisalavapa
(Matyu 24.3-14 na Luk 21.7-19)*

3 De, Jisasilin wokok gungundandi Oliv galavale lamik njimeve. Njimevekandi wun wusuak yisi toneve, katik Gasak Wam yakatile kambilim anjindan̄ik. De, Pitandi Jemsindi Jonindi Andrulun, valan ñaikik wunutuk yinjime kavik kombiiyeve,

4 “Din ñetik galave, ata vandi kavila wulu salave njimama? Kavila wulu wofopin yinjimañgapale vandi, ñen gitik we wulapa ga junavañgapale wandefaka?”

5 De, Jisasilin valatik galaveve, “Ben waingeve. Yila balañjun be muwapa, kape biiyandu.

6 Balañju gasakamanan̄in ñakik wundi yinj yinj galavapa, ‘Nunu katik balañjik.’ De, yila balañju wusandan̄in biiyapa bikik muwale wulu.

7 Ben min ñiliwale sawavi biiyapa, yila vevekatile, yila ganaingatile, kape bikik kumbangin kambewandu. Kavila wulun yinjimama, kape katik pindañile ñaikik valin kaiyimfutuk.

8 Yetik balañile balañjun yetik balañile balañjundi min ñiliwapandi yetik juwutkasakik lomin yetik juwutkasakik lomdi min ñiliwapa. Mandikin njimama mita mitatik. Yila mitan jeñek biñapa. Kavila wulun fofop fopile melin fak matilapitvilelian̄go tonapa.”

9 Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben waingeve. Valan bikik safumbatik yila wulu mandive sivilapa bikik gasak wakundutuk. Valan

* **13:1** Bikik Gasak Wamin mundumundi giveve mfot. Bikik mfutun wusandan̄ kavik giveve.

be paiyapa bikik Sa Wumbi* kumbaŋgitik. Ben bikik gasak wakundukok gasakti juwutkasakik makitik sambilapa, ḥakik ḥin pavale wulu sivitvanga valatik.

¹⁰ Kape wandefaka ḥakik balaŋjun ḥakik wulu anafu mīta mitatile balaŋju wofoptik sivilapa.

¹¹ Kape, de, kavila valan be wuwī kotik malanjmale vandi, ben bikik sivitvangapale wulu veven jujavandu. Gotin yila wulu masapa betik. Ben katik wun masivale wulu sivitvumfu. Ben bisuak ka sivilapayi. Gotkik Sulakin* beti sivilapa.

¹² Wuŋgiakin wokok wufaka masivapa, yila balaŋjutuk ga matve ga siŋginmaŋga. Yetik wanjin wokok fak miňakavik. Yila fun bikik womendi wan masivapa yila balaŋjutuk ga matve ga siŋginmaŋga.

¹³ Yila balaŋju wofopin bikik ḥunu miliwale fulak wulapa, kapekandi valan be towok gilipapa. Kape yila dītikpat kumbaŋgikik balaŋjun apininqilipe ḥunu vaňjenmale, kapekandi ḥunu ka valambapayi, ḥin kavila balaŋju yivapa.”

Yila yaka wulu apisalavapa

(Matyu 24.15-28 na Luk 21.20-24)

¹⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben wutvakandi yetik yakai yakai vanj kakambale wosen yetik kakambale anafak luakik mītik tonmingi ben kasik wulu wutvale balaŋjun waingeve juŋave, Jutatik tonmale balaŋjun, ben lambitik mitvumfu.

¹⁵ Yila mfot wunambini† yisi tonmale balaŋjun, valan mfot kumbaŋ bindefaka bumbe lovandu, lua yivanja.

¹⁶ Yetik mitik tonmale balaŋjikin wokok mfotok yika ḥimandu, wokok yetik watanj yivanja.

¹⁷ Fawandu tonmale meandundi fakliatik milu ga jivale meandun yakai yakai tonapa katik vandi.

¹⁸ Ben Got kukuňme, katik wulun malin dīmbale alolowale giŋatundi yinjimandu.‡

¹⁹ Kavila valundi balaŋjun yakai yakai vanj tonapa. Kavila ḥin galavale yaka valun anaň Gotin lua wofop pavevendi pindanile yaka valu wofop matikakalekapa. Kavila valu pindan balaŋjun yika miňakavik yakai yakai vanj ka tonapayi.

²⁰ De, Gotin kavila valu kakaika ga tonmalen balaŋjun wofopin siŋginapa, kape Wun wokok wukuanjeve balaŋju balambanmakandi kavila valu patka ga tonapa.

²¹ Yila balaŋjun betik sivitvinqi, ‘Krais* kasik,’ ben biiyandu. Valan sivitvinqi ‘Wun anqatik’ ben biiyandu.

²² Yila muwale balaŋjun yinjime muwī galavapa kavik, ‘Nunu Krais.’ Yilan muwī galavapa, ‘Nunu yetik Gotkik mangik malanjmi sivitvale balaŋjik.’ Valan yila gasak pitikie wulu papa, danji daŋgindi. Kape valan balawalen, valan Gotin wukuanjeve balaŋju muwapa.

²³ Kape ben waingeve! ḥin fofop kavila pindan pavapile wulu wofop galava.”

Balaŋjikik Fakin yika yinjimama

(Matyu 24.29-31 na Luk 21.25-28)

²⁴ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kavila yakai yakai valu balawakandi, kavila pindan valin wukaningo tonapandi giŋatin ka apakowapayi.

²⁵ Katik vandi juñjaŋan fiŋga valambe kumuwapa, kape yila fiŋgatile gasak pitikie luan piŋwapa wakan.

† **13:15** Bikik mitin malin foivale mit gaveki, kapekandi bikik mītun yetik luapakingo tonmale ūisem mfot wunambīník toneve. ‡ **13:18** Bikik mitin ḥaikik yia ḥaikik yia malin dīmbale alolowale giŋatu toneve. Kavila giŋatun Septemba kambekevendi Mas valambeve.

²⁶ De, kavik pavindi valan wulapa, Balañjikik Fakin* yinjimama yaŋgimdi. Wun gasak pasalakasak pítiki gasak valingo apíkowi yinjimama.

²⁷ Ynjimakandi wun wokok Gotkik luasamban sulu apisukuvapa wokok wukuaŋeve balañju wofop yivanja mita mitatile. Yetik mit ka valambapayi.”

*Fik galavale muŋ apíkamule sivileve wulu juŋave
(Matyu 24.32-35 na Luk 21.29-33)*

²⁸ Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Ben fik galavale muŋ wutve, wokok mfititiwale wulu biye. Wokok gun manjambikik kapekandi fofowa, de, ben juŋava vannevalin kiva.§

²⁹ Miňakavik, ben ɻin anaň galavale wulu atavandi wutvalen juŋamfu, Balañjikik Fakin* vevekatik tonma. Wun mfotok lovaŋgapale mai vaŋgikik tonma.

³⁰ ɻin wulu vaňu betik sivitva, kamfu tonmale balañjun kasik ɻin galavale wulu yinjimaŋgapale vandi, valan yilan wandefaka ka siŋginapayi.

³¹ Fiŋgandi maňjikalin yetik vandi ka tonapayi, kape ɻakik wulun towok tonŋimama.”

*Goton wun wusuak ɻaikik juŋava kavila wulukok va
(Matyu 24.36-44)*

³² Jisasilin kavila wulu galavevekandi yila wulu kavik galaveve, “Kavila wulun yinjimaŋgapale va balañjun wofopin akoŋma. Watvit yinjimamat, mfunum yinjimamat wukan yinjimamat. Miňakavik akoŋma, balañjun wofopin. Gotkik luasamban sulun miňakavik akoŋma. Gotkik fakin wakan miňakavik akoŋma. Got Wanjin woven wusuak ɻaikik katik va juŋava.

³³ Kape ben waingeve! Jinjit tonme! Ben akoŋma, mivandi yinjimama.

³⁴ Wun kavikingo tonma. Yetik avitín wokok mfot valambaŋga juŋaveve, kapekandi wokok luasamban balañju ga yinjimevekandi galaveve valan ɻaikik ɻaikik yila wulu pavaŋga. Wun katik mfotok lovaŋgapale mai wasalomale balañjiktit wasalomí tonmaŋga galaveve.

³⁵ Miyakavik ben wasalomí! Ben akoŋma, mfot wanjin mivandi yinjimama, mfunumi, wukaniti, moaňin galavale paleti, watvititi.

³⁶ Wun afindafinda yinjime du ŋembakatik ɻime wutvalen, katik yakatik.

³⁷ Betik sivitvale maŋik miňakavik ɻin balañju wofoptik sivitva, wasalomí!”

14

*Wakundun Jisas ga siŋginmaŋga juŋaveve
(Matyu 26.1-5 na Luk 22.1-2 na Jon 11.45-53)*

¹ De, katik gasak gonguaŋmali jeňjek jivale valun luaŋjek tonapa. Fofop tonmale valin kavik toneve, Jutatile balañjun yila sipsip fu jiveve, Gotin vala anaň Makatve Ga Toneve Vandi* ga juŋavangapale. Yetik jeňjekin kavik toneve, valan yis miňakik breta jiveve.

De, katik gonguaŋmali jeňjek jivali valin luaŋjek tonapa kamfu vandi aŋgin takeve wulu sivit piiyeye, kavila Gotkik Gasak Wamile Gasak Wakundundi* kavila Gotkik Wulu Kumbangikik Balañjun*. Valan Jisas fombe wuwí matve ga siŋginmaŋga juŋaveve.

² Kape valan kavik galaveve, “Jeňjek jivale mfa kumbanji pavandu. Yila balañjun miň ɻiliwandu.”

§ ^{13:28} Bikik muja ɻaikik ɻaikik yia daňa wofop amu amu bilinjeve, bikik alolowale ginjatundi. Pindan, vannevalin yikik kivaŋga pave, de, pambi yika takevekandi fofokeve.

*Yetik melin anafak kosembiye manjam Jisasikik fopik mfafilekove
(Matyu 26.6-13 na Jon 12.1-8)*

³ De, Jisasilin Betani watikile mfotok njime loveve. Saimon, andivili mumuingali safuye avitkik mfotok love yisiwove mambatik. De, yetik melin anafak mindim* avimbilim malanjmi njime loveve. Katik avimbilim kumbañik anafak kosembiye manjam suwove, gasak monikik. De, katik melin avimbilimkik fop mativakevekandi anafak kosembiye manjam mfafilekeve Jisasikik fopik.

⁴ Kape yila balañjun bikik kumbañgin akalakevekandi fom sivileve. Valan kavik sivileve, "Wun gitik paña pave yatañgin mfilewi katik manjam?"

⁵ Wun katik manjam monitik masivalen wun 300 valu tonapale moni yivapa, yatañgin tonmale mia balañjutuk masivañga."

⁶ Kape Jisasilin galaveve, "Wunu ga tonme! Ben gitik paña sivitva wunutuk? Wun njunutuk anafak pava."

⁷ Yatañgin tonmale mia balañjun bendi valu valu tonapa. Ben ativandi kavila anafak pavañga pavalen, pamfu. Kape njin bendi valu valu ka tonapayi.

⁸ Katik melin wun pavapale we, de, wun pavale. Wun kasik manjam njunutuk mfafalewale ñakik safu bambave guamik njimañgapale.

⁹ Njin wulu vañju betik sivitva. Valan njimale mañjikalitik valan wulu anafu sivilimap, katik melin pavale wulu wokok sivilapa wunu ga juña njimañga."

*Jutasilin Jisas wokok mamatutuk
masivañga galaveve*

(Matyu 26.14-16 na Luk 22.3-6)

¹⁰ Kavila 12 gungunda kumbañik yetikin toneve. Wokok wuj Jutas Iskariot. Wun kavila Gasak Wamile Gasak Wakundutuk* njime galaveve Jisas valatik kindijmi suwañga.

¹¹ Valan wokok wulu biiyevrekandi vavalakeve. Kapekandi yila moni wunutuk masivañga galaveve. Kape, de, wun kindijmi suwañgapale wulu juñambii juñambiiyeve.

*Jisasilin wokok gungundandi
gonguajmali jeñjek jiveve*

(Matyu 26.17-25 na Luk 22.7-14 na 22.21-23 na Jon 13.21-30)

¹² De, katik Yis Miñakik Bret Jivançapale Gonguajmali Jeñjekik* fopile valin kamfu. Katik Got kukuñmañgapale yetik sipsip fakik biñpat matipitiwançapale vandi, Jisasikik gungundan wunutuk kavik galaveve, "Nen atikatik njimama jeñjekik lua waingeve mandivanga yivit katik Makatve Ga Tonmale Vakik* jeñjek jivançapale."

¹³ De, Jisasilin gungunda alawiñ apisukeve kavik galaveve, "Gia watikik dalañime apisalave. Apisalavandi yetik manjame kuluwali afufulivi malanjmale avitin njimama betik. Wunu vañjenme njimumfu."

¹⁴ Wun ñakik mfotok lovapa. De, ben katik mfot wantik kavik galavumfu, 'Watpalanjin kavik kombiiya, "Ñakik mitin atik, kasik mfotile, katik Makatve Ga Tonmale Vakik jeñjek jivançapale mit. Njin ñakik gungundandi katik jeñjek jivapa."

¹⁵ De, wun betik akakalayapa yetik gasak wunambinik tonmale mit. Katik mitik luan bambave tonma. De, ben lovumfu jeñjek pavañgo."

¹⁶ De, kavila gungundan njime gia watikik apisalaveve. Valan wokok sivitvale wulu miñakavik wuleve. Kapekandi katik Makatve Ga Tonmale Vakik lua paveve.

¹⁷ De, valin mfatindimevendi Jisasilin wokok 12 gungundandi yinjimeve.

* **14:3** Katik mindimin Alapasta galavale mindim.

¹⁸ Valan jeñjek jive yisiwi tonevekatik Jisasilin kavik galaveve, “Nin betik wulu vanju galava, katik bikik giñganile balañjikin ɻunundi wakan jeñjek jiva. Wun ɻunu kindinjmi suwapa mamatutuk kiliatik.”

¹⁹ Valan kavik biiyevkandi bikik kumbañgi giklikeve. Kapekandi valan ɻaikik ɻaikikin wunu kombiyyeve, “Din ɻunu galavala?”

²⁰ Wun valatik kavik galaveve, “Wun bikik 12 gunjundakik giñganile yetikin. Wun ɻunundi wakan bret anjatik kukuwi jiva.

²¹ Balañjikik Fakin* Gotin anañ ga moleve wulungo miyakavik vanj siñginapa. Kape katik wunu mamatukok kiliatik kindinjmi masivale balañjik, wun yakai yakai vanj tonapa. Wokok womelin wunu ka kawulevekalen, katik anafak.”

*Jisasilin bretandi wain manjam
wokok gunjundatik masiveve*

(Matyu 26.26-30 na Luk 22.7-14 na 1 Korin 11.23-25)

²² De, Jisasilin wokok gunjundandi jeñjek jivevekatik, Jisasilin ɻaikik bret yiveve. Yivevekandi Gotik akitve galaveve. Galavevekandi masiveve valatik. Wun valatik kavik galaveve, “Yive jive, katik ɻakik safu.”

²³ De, wun wain wombikasak yivevekandi Gotik yika akitve galavevekandi valatik masiveve. Masivevendi valan wofopin jiveve.

²⁴ Wun valatik kavik galaveve, “Katik ɻakik ambala. ɻakik ambalandi Gotin wokok yila wulu sivitve timbapa. ɻakik ambala salavapa balañju wusandan yika yivançgapale.

²⁵ Nin wulu vanju betik galava, nin wain wombikasak yika ka jivapayi. Gotkik watikik tonmakandi, de, katik vandi nin yika anikik wain wombikasak jivapa.”

²⁶ Valan Gotkik giñ siliivevekandi, salave ɻimeve katik Oliv galavale lamik.

*Jisasilin galaveve wokok gunjundan wunu valambapa
(Matyu 26.31-35 na Luk 22.31-34 na Jon 13.36-38)*

²⁷ Jisasilin wokok gunjundatik kavik galaveve, “Ben wofopin ɻunu mimiwiwakandi valambapa. Gotkik janda kumbañik kavila wulu tonma, ‘Nin sipsip fukok wanj malapa, kapendi sipsip fun wolokuakik milapa.’”

²⁸ Kape Gotin ɻunu yika ga kambekuakakandi, nin ɻandefaka ɻimama, Galilitik.”

²⁹ Kape Pitalin wunutuk kavik galaveve, “Valan wofopin du mimiwi valambalen, nin kayi vanj! Ka valambapayi!”

³⁰ De, Jisasilin wunutuk kavik galaveve, “Nin wulu vanju dutuk galava, kamfu wukan moañin alawiñkik mangik gangalaka miñakik, gangalawavi alilam din ɻunu ɻajanlambapa.”

³¹ Kape Pitalin towok vanj galaveve, “Nin dundi siñginapalen, du ka ɻajanlambapayi. Kayi vanj!” De, vala wofopin miñakavik galaveve.

*Jisasilin Getsemani galavale balami kukuñeve
(Matyu 26.36-46 na Luk 22.39-46)*

³² De, Jisasilin wokok gunjundandi ɻimeve Getsemani galavale mitik. ɻimevekandi wun wokok gunjundatik galaveve, “Ben yisi tonme. Nin kukuñapa.”

³³ Wun Pitandi Jemsindi Jon yikafak ɻimileve. De, wokok kumbañin towok veven juñavevekandi yakai yakai juñaveve.

³⁴ Wun valatik galaveve, “ɻakik kumbañin yefop yefop juñava towok kalikviyi kapekandi siñginmañga pava. Ben kaikatik mandiwı.”

³⁵ De, wun yikafak ɻimevekandi amandepewi fohti mañjikatik mandive kukuñeve. Wun kavik kukuñeve, “Din balawalen, kavila wulu ɻunutuk ga yinjimandu.”

³⁶ Wun kavik galaveve, "Apa,[†] Wawa. Din wulu wulu wofop pavanjale din pava. Kasik ɻunutile wombikasak yive.[‡] Kape ɻakik juñjuñamandi pavandu. Din papandañdi pave."

³⁷ Kukuñevekandi wun kavila gungunda alilanguaňtik yika ɻime wuleve. Valan ɻembeve. Kapendi wun galaveve Pitatik, "Saimon, din ɻembala? Din ɻasuak ɻasuak ka mandikviliapaya?"

³⁸ Ben mandiki kukuñme. Ben yaka wulutuk kumuwandu. Kumbaňin anafak wulu pavaňga miliwa, kape safulun pitikin miyakik."

³⁹ De, wun yika ɻime kukuñeve. ɻaikik dañdi kukuñeve, yika.

⁴⁰ Yika ɻimevekandi wokok gungundan kamfu ɻembevekatik wuleve. Bikik sipalan towok vanj aluňeve. Vala matikambekevendi yataňgin toneve. Valan gitik wulu sivilapa?

⁴¹ Jisasilin yika alilaňgik ɻinjawa kukuñme yinjimevekandi sivileve valatik, "Ben ɻembe golaňjanmala? De, balawa. Wutve. Kamfu kamfu Balaňjikik Fak kindiňmi suwi masiva yaka wulu pavale balaňjukok kiliatik."

⁴² Ben kambewi. Amban ɻimama. Wutve. Katik ɻunu kindiňmi suwi masivanjapale balaňjikin anaň yinjimale."

*Jutasilin Jisas wunu gilipeve wakundutuk masiveve
(Matyu 26.47-56 na Luk 22.47-53 na Jon 18.3-12)*

⁴³ De, kepat. Wun kamfu sivilevekatik, Jutasilin yila autukok saiti yinjimeve. Jutasilin Jisasikik 12 gungundatile yetik avit. Katik sasin kavik tonma, yila Gasak Wamile Gasak Wakundutile* autundi yila Gotkik Wulu Kumbaňgikik Balaňjutile* autundi yila avitkasutile autun. Kavila autun tuanpindandi muňfunja mfoveve kiliatik.

⁴⁴ Katik valatik Jisas kindiňmi suwanjapale avitin, wun kavila aututuk anaň kavik galaveve, "Ben wunu kavik wulumfu. ɻin yetik balaňjik tafoloj jusuiviliapa. Wun katik avit. Ben wunu wuwi mfove waingeve malaňimfu."

⁴⁵ De, yinjimeve, kepat wun Jisasitik ɻime galaveve, "Watpalaň." Galavevekandi tafoloj jusuivileve.[§]

⁴⁶ Kape, de, valan Jisas wuwi mfoveve.

⁴⁷ Kape, de, yetik Jisasindi toneve avitin wokok tuanpin yive paiyeve katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik gisamban. Gisambankik tuan matisetvileve.

⁴⁸ Kape, de, Jisasilin valatik kavik galaveve, "Ben ɻunutuk yinjimala tuanpindandi muňfunjandi? Ben fumafom balaňjik wuwalenjo ɻunu wuwanja pave ɻimala?"

⁴⁹ Valu valu ɻin bendi Gasak Wam mfawoňove pumbumik tonjilali, Gotkik wulu mfititiwi sivitali. Kape ben ɻunu ava wuwi. Kape Gotkik anaň moleve wulu ga pave."

⁵⁰ De, Jisasikik gungundan wofopin wunu valambe mileve.

⁵¹ De, yetik milikakin Jisas vaňjeneve. Wun mia wataň ɻaikik kiliikeve, wokok safutuk. Valan wunu wokok wuwove.

⁵² Kape wun wataň valambe miňa muti mileve.

*Valan Jisasikik safutuk wulu mandive sivileve
(Matyu 26.57-68 na Luk 22.54-55 na 22.63-71 na Jon 18.13-14 na 18.19-24)*

⁵³ De, kavila wakundukik autun Jisas malaňeve Gasak Wamile Gasak Gia Wakintik*. Kavila yila Gasak Wamile Gasak Wakundundi* Avitkasundi Gotkik Wulu Kumbaňgikik Balaňjun* wofopin wakan mfakuňguňove.

[†] 14:36 Valan bikik balaňdi Wawa galavale wulu. [‡] 14:36 Apikamule wulu katik. [§] 14:45 Bikik fulak, katik. Valan yetik balaňjik wulevekandi kilik ava tuwi. Kayi. Valan tafoloj jusuivileve.

⁵⁴ Kape, de, Pitalin vañjene njimeve. Ganain ganainj njimeve, wun. Wun katik Gasak Gia Wakinkik pumbum kumban giveve mfotkik pumbumik loveve. Wun kavila matamatundi wakan yisiwi min pañ toneve.

⁵⁵ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundundi kavila mfakungunjeve balañju wofopin yila wulu Jisasikik safutuk mandive ta sivit piyeve Jisas matve ga siñginmañga pave.

⁵⁶ Autun wusandarjin muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk, kape valan wusa wulu wusa wulu sivileve.

⁵⁷ De, yila sambitve muwale wulu mandive sivileve wokok safutuk. Valan kavik sivileve,

⁵⁸ “Ñen kavik biiyeye wun kavik galaveve, ‘Nin kasik kiliandi giveve Gasak Wam* mafafunjoñakandi valu alilam yetik yika giviñliapa. Katik Gasak Wamin kiliandi givale wam gaveka.’ ”

⁵⁹ Kape valan wusa wulu wulu sivileve.

⁶⁰ Kape, de, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin, wun vala giñganik sambitve kombiiyeye, Jisasitik, “Valan dutuk mandive sivitvale wulu sivitvulu aipava?”

⁶¹ Kape Jisasilin akolet toneve. Wun yila wulu ava galave.

Kape katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakin yika kombiiyeye, “Du Krais, a?* Ñen Akitvale Gotkik fakin du, a?”

⁶² De, Jisasilin kavik galaveve, “Nunu kasik. Yetik vandi ben Balañjikik Fak Gasak Pitikie Gotkik mamatañ kilikik[†] yisiwi tonmakatik wulapa. De, yika wulapa Wunambinile yañgimdi yimbumbamava.”

⁶³ De, katik Gasak Wamile Gasak Gia Wakinin wun woven wokok watañ mfamimilevekandi[‡] galaveve, “Yila wulu wokok safutuk aipandi mandive sivitva?

⁶⁴ Ben biiyale wun wovenetik Gotoñgo galavala wun! Ben avik juñava? Amban avik papa?”

Valan wofopin wunu wulukok galaveve kapekandi ga siñginmañga galaveve.

⁶⁵ De, yila wunutuk susupi tuleve. Yilan wokok maki folevekandi paiyevekandi galaveve, “Din galave, du nan paiya.” De, kavila matamatun wunu yive paiyeve.

Pitalin Jisas muwi apikoñove

(Matyu 26.69-75 na Luk 22.56-62

na Jon 18.15-18 na 18.25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷ De, Pitalin pumbum kumbanik giveve mfotile pumbum kumbanik min pañ toneve. Gasak Wamile Gasak Gia Wakinkik* luasamban melin wunu njime wule gaveve, “Din wakan toneve, katik Nasaretile balañjik, Jisasindi.”

⁶⁸ Kape Pitalin kavik galaveve, “Nunu kayi. Nin din sivitvale wulu akoñma.” De, wun salaveve pumbumile maikik mançik vevekatik njime sambitve toneve.

⁶⁹ De, katik melin wunu yika wule vevekatik tonmale balañjutuk galaveve, “Kavila autukok sasile yetikin kasik.”

⁷⁰ Kape Pitalin apikoñove.

De, pindarj kavila vevekatik tonmale balañjun yika wakan galaveve, “Wulu vanj, kavila autukok sasile yetik wakan, du. Din Galilitile.”

⁷¹ De, Pitalin galaveve, “Muwalen Got njunu yakai yakai pave! Gotin juñava, nin wulu vanj sivitva! Ka muwu! Nin katik balañjik akoñma ben galavale!”

⁷² Kavik ñajanalambe kunjulinquakavevekandi, de, kepat katik moañin alawiñkik mançik galaveve. De, Pitalin juñavileve Jisasilin anañ sivileve wulu, “Kamfu

* ^{14:61} Gotin anañ galaveve yetik balañjikin yijimama. Wun Gotkik balañju yika yivañgapale balañjik tonapa. Valan katik balañjik Krais galava. † ^{14:62} Bikik fulak katik, mamatañ kilikin fofonombale mit. ‡ ^{14:63} Bikik fulak kavik toneve, bikik kumbanjin yakakai kambekevendi valan bivene bikik watañ mfisikeve.

wukan moañin alawiñkik mangik galaka miñakik gañgalawavi alilam din ɻunu ɻaŋalambapa." De, wun veven juŋavevekandi yekeve.

15

Valan Jisas Pailatik malaŋeve

(Matyu 27.1-2 na 27.11-14 na Luk 23.1-5 na Jon 18.28-38)

¹ De, Jutatile balañjun yetik gasak wulu sivit piiangapale mfa toneve. Kavila mfatile balañjun kavik toneve, Gasak Wamile Gasak Wakundundi* yila avitkasundi Gotkik Wulu Kumbaŋgikik Balañjundi* yila gasak wakundu. De, kavila mfatile balañju wofopin watvit vaŋ mfakuŋgumi Jisasikik safutuk mandivale wulu sivit piyeve. Kapekandi Jisas kiliwi ga ɻime Pailatik* masiveve.

² De, Pailatin wunu kombiiyeve, "Din Judatile balañjukok juwutkasak, a?"

Jisasilin wunutuk kavik galaveve, "Din dasuak galava kavik."

³ De, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun wulu gasakamanaj mandive sivileve wokok safutuk.

⁴ Kape, de, Pailatin wunutuk yika kavik kombiiyeve, "Din aipindi wulu ka sivitvi? Din biiya valan wulu gasakamanaj mandive sivitva, dakik safutuk."

⁵ Kape Jisasilin yila wulu ava bala sivitve. Kapendi Pailatin ta juŋaveve.

Pailatin Jisas ga siŋginmaŋga galaveve

(Matyu 27.15-26 na Luk 23.13-25 na Jon 18.38 na 19.16)

⁶ De, Pailatin* ɻaikik yia ɻaikik yia bikik Makatve Ga Toneve* jeñjek jiveve goŋguañmali valutile yetik ɻaikik vandi muñjimik lovale yetik balañjik valatik ga salaveve. Valan yetik balañjikik wuj mfapekevekandi galaveve, "Dakik weka. Katik balañjik ga salave." Kapekandi Pailatin katik balañjik ga salaveve.

⁷ De, Barapas galavale avitin muñjim kumbaŋik toneve wokok sasile yila autundi. Valan Romile gavman gilipevekandi valambaŋga min ta ɻiliikeve. Wun min ɻiliwovekatik yila balañju matve ga siŋgiyneve.

⁸ De, balañjukok gumin Pailatik ɻime wokok anañ paveve fulak valatik pavaŋga yika galaveve.

⁹ Kape, de, Pailatin sivileve, "Katik Jutatile Balañjukok Juwutkasak ga salavapala, betik?"

¹⁰ Pailatin kavik juŋaveve, kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfamuñjiwi* kapekandi Jisas wunutuk malanjmi masiveve.

¹¹ Kape kavila Gasak Wamile Gasak Wakundun mfakuŋgumi toneve mfani sivileve Barapas valatik ga salavaŋga pave.

¹² De, Pailatin yika galaveve valatik, "Nin avik pavapa, katik ben Jutatile Juwutkasak galavale avitik?"

¹³ Kape valan yika towok sivileve, "Wunu apivitiye matve diŋguakumfu mamatawi munjik!"

¹⁴ De, Pailatin kombiiyeve, "Aipandi? Wun gitik yaka wulu pavandi amban wunu matvaga?"

Kape valan yikali yikali towok sivileve, "Wunu apivitiye matve diŋguakumfu mamatawi munjik!"

¹⁵ De, Pailatin bikik kumbaŋgi ga mfiiliñjiwiŋa pave masiveve Barapas valatik. Kavik pavevekandi Jisas towok yakakai ga paiyevekandi matamatutuk masiveve wunu mamatawi munjik apivitiye matve diŋguakaŋga pave.

Kavila matamatun Jisas maiyakeve

(Matyu 27.27-31 na Jon 19.2-3)

* ^{15:10} Valan gasak tonmaŋga milikeve, kape yila balañjun Jisasitik gasak galaveve.

¹⁶ De, kavila matamatun Jisas malañeve bïkik gavman mfotile pumbum kumbañik.[†] Malañevekandi bïkik yila matamatu wofop ga yinjimañga galaveve.

¹⁷ De, yinjimevekandi valan kavik muwi apipilaive fofonombeve, valan tiliñ watañ ga kuwove Jisasitik. Kape valan yetik yisakik wulakindi woñ woñove Juwutkasakik muwakinj ambandave Jisasikik fopik apikuwove.

¹⁸ Pavevekandi wunu maiyawî akitve galaveve, "Yakamitka avit! Jutatile Juwutkasak! Yinjinimbala?"

¹⁹ De, valan muñpati fopik pai paiveye. Yilan susupi tuleve wunutuk. Yilan vandamfufundi mandive wunu akileve.

²⁰ Maiyawî balakevekandi tokoiyeye tiliñ watañ wunutile. De, wovenekik watañ ga kuwove yika. Ga kuwi balakevekandi malañeve wunu mamatawi muñik apivitipe matve dinguakañga pave.

Valan Jisas apivitipe matve dinguakave

(Matyu 27.32-44 na Luk 23.26-43 na Jon 19.17-27)

²¹ Yetik Sairini galavale watikile Saimon galavale balañjikin, wokok fu alawiñ, Aleksandandi Lufus. Wun Jerusalemik apisalavanga ñimeve. Apisalave ñimevekatik yila matamatun wunu apisukuve ga afufilive malañeve Jisasikik mamatawi muñ.

²² Valan Jisas Golkota galavale mítik malañeve. Ambikik balañdi katik wuñ, Golkota, kavik galava, "kikiak fop."

²³ Valan waindi yetik myr galavale merasin balakandañmi suwove mañam ta masiveve. Wun ava jive.

²⁴ De, valan wunu apivitipe matve dinguakave mamatawi muñik, ga siñginmañga pave. Apivitipe matve dinguakavekandi wokok valan anañ tokiyeye watañ yiveve. Valan busuak satu paveve kavila watañ yivañga.

²⁵ De, 9 klok watvit wunu apivitipe matve dinguakave.

²⁶ Valan wokok wunu ga siñginmañgapale wulu kavik moleve, "Jutatile balañjukok Juwutkasak."

²⁷⁻²⁸ De, valan fumafumu alawiñ wokok apivitipe matve dinguakave wunundi, mamatañik yetik, angatañik yetik.

²⁹ De, angapat kaipatik ñimale balañjun wutve gumon gumonme maiyakeve kavik, "Ayu, din katik Gasak Wam* pilimakandi yika valu alilañguañdi giviñiapale balañjik,

³⁰ din daven mayilave katik mamatawi muñ valambe bumbe!"

³¹ Kavila Gotkik Wamile Gasak Wakundundi* Gotkik Wulu Kumbañgikik Balañjun*, valan busuak kavik galaveve, "Wun yila balañju yive sukvileve, kape wun wovene avik papa? Ka balawi.

³² Wun Krais*, Israeltile balañjukok juwutkasak tonmalen, mamatawi muñ ga valambe bumbe, kamfu kamfu. Kavik pavalen ñen wutve yive suwapa."

De, kavila wakan apivitipe matve dinguakave fumafumu balañju valan wakan wunu maiyakeve.

Jisasilin siñgineve

(Matyu 27.45-56 na Luk 23.44-49 na Jon 19.28-30)

³³ De, valin vavanj kalakevekandi valin mfatindimeve. Mita mita wofop mfatindimeve. De, valin 3 klok tonevendi, yika apikowove.

³⁴ De, Jisasilin 3 klok vasisakti towok joñmi galaveve, "Eloi, Eloi, lama sapaktani?" Ambikik balañgi kavila wulu kavik galava "Ñakik Got, ñakik Got, ñunu aipandi mfalakaiva?"

³⁵ Joñovekandi yila vevekati sambitvale balañjun biiye kavik galaveve, "Biiye, Elaija* joñma, wun."

[†] 15:16 Praetorium galavale pumbum.

36 De, ḥaikikin janmı ḥime, yetik spans wain suwove, guñi Jisasikik mamalinjik mandive ga jivanja paveve. Pavevekandi galaveve, “Jile, wutvanja. Elaijalın yinjimamati wunu sepewaŋga.”

37 Kape Jisasilin yika towok jojovekandi siŋgineve.

38 De, katik Gasak Wam* kumbaŋile papalai palaiyeve watanjin wunambini jikviki bumbeve maňjikatik. Kapekandi daŋgi alawiñ.

39 De, Jisas vevekati toneve matamatkasakin Jisasikik siŋgineve wulu wulevekandi, de, wun kavik galaveve, “Wulu vaŋu, wun Gotkik fak tonmale.”

40 De, yila meandun ganaingafak sambitve wuleve Bikik giŋganile yila aliluanquanjin kavik toneve, Malia alawiñin toneve, yetik Maktala galavale watikile, yetik Jemsindi Josepkik wome. Katik yetik melin Salome galava.

41 Valan Galiliti Jisas vaňjenme matikokolekeve. Valan yila meandu wusandanji Jerusalemik ḥimeve wunundi.

Valan Jisas guamik mandiveve

(Matyu 27.57-61 na Luk 23.50-55 na Jon 19.38-42)

42 Katik Yisi Tonimbale Valin* wulak tonapa. Kapekandi lua wofop pavaŋgapale valin kamfu. De, valin mfatindimaŋga pave.

43 Kavik toneve, de, Josepin, wun Arimatea galavale watikile avit. Yila balañjun jurjaveve wun anafa wakin toneve. Wun jiňjit toneve balañju wofopin Got lolomik tonmale va. Kapekandi wun wokok kumban apitowí Pailatik* ḥimevekandi Jisas sisinjin kombiiyeve, guamik mandivanga pave.

44 De, Pailatin kavik biiyeve Jisasilin anañ siŋginmale. Kapekandi wokok kumbaŋin kambekeve. De, matamatkasak ga yinjime kavik kombiiyeve “Jisasilin anañ siŋginmalea?”

45 Pailatin matamatkasakik maňgik biiyevekandi, wun Josep apisukuve ga ḥime yiveve Jisas sisinjin.

46 Kapekandi Josepin kuŋgum watanj wusukeve. Wusukevekandi Jisas sisinjin sepekvilevekandi watanji mfolevekandi yetik yowove mindimfot guamik mandiveve. Kavik pavevekandi yetik gasak mindim kindiŋmi malajmi guamile maňgik matikineve.

47 De, Maria alawiñ, yetik Maktalatile, yetik Josepkik wome, valan katik mandiveveka wuleve.

16

Jisasilin yika kambekeve

(Matyu 28.1-8 na Luk 24.1-12 na Jon 20.1-10)

1 De, katik Yisi Tonimbale Valin* balakevekandi, Malia alawiñiñ, yetikin Maktalatile, yetikin Jemsikik wome, valandi katik yetik melin Salome, kavila meandu alilanguanjin Jisas sisinjin mulumbangapale anafak kosimbiye lua wusukeve.*

2 Kapekandi valin tiwi balakevendi katik wisile fopile vandit[†] valan guamik ḥimeve.

3 Valan busuak ḥindin ḥindin sıvit ḥimeve kavik “Amber nan matikokolewí guam maňgik matikineve mindim apikindinjapa?”

4 Katik mindimin gasak vanj toneve.

Sivilevekandi de, valan wuleve katik gasak mindim anañ apikindinjeve.

* **16:1** Valan mindim mfotoŋgo tonmale guam yowove, siŋjin mandivanga. Yila anafak kosembiiye lua siŋjin mulumbevekandi katik siŋjin watanji miňileve. Kavik pavevekandi guamik mandivevekandi guamile maňgik gasak mindimdi matikineve. † **16:2** Sandendi

⁵ De, valan lovevekandi guam kumbarjik wuleve milikak. Wun mamataj danjik yisiwi toneve. Wokok papaikasak watajn̄in kiliak. Kavik wulevekandi bikik kumbarjgin towok kambekeve.

⁶ Katik milikakin valatik kavik galaveve, "Bikik kumbarjgin towok kambewandu. Ben katik Nasaletile Jisas yinjime mamfova. Wun katik valan anañ apivitipe matve diñguakave avit. Kape wun miñakik. Wun anañ kambewi njimale. Wutve, kasik mitin kasik valan wunu mandiveve."

⁷ Kape ben dalañime. Wokok gunjundatik, Pita wokotok, valatik kavik galavumfu, 'Wun wandefaka Galilitik njima. Ben kaukatik wulapa.' Wun anañ betik miyakavik galaveve."

⁸ Kape, de, kavila meandun salave mileve guami. Bikik kumbarjgin kambekevekandi pipikeve. Kapekandi valan yila balañjutuk wulu ava sivitve. Towok valaiyeve.

(Makik wulun kavik balawa. Kasik pindajile wulu yetik balañjikik.)

*Maktalatle Malialin Jisas wuleve
(Matyu 28.9-10 na Jon 20.11-18)*

⁹ Jisasilin katik wusile fopile vandi kambekeve, watvit vañ. Wandefaka katik Maktala galavale watikile Malialin wunu wuleve. Jisasilin anañ katik metile 7 sulak yakakale sañjañeve.

¹⁰ Jisasindi njimeve balañjun banjaiviki yekevekatik Malialin valatik njime galaveve.

¹¹ Malialin kavik galaveve, "Jisasilin yika alilekalak tonma! Njin wutva!" Kape valan ava biiye juñave.

*Yila autu alawiñin Jisas wuleve masi
(Luk 24.13-35)*

¹² De, pindaj yila autu alawiñin yetik watikik njime masi njimevekatik Jisas wuleve, kape wokok momolika waingeve ava wutve.

¹³ Valan wokok gunjundatik njime galaveve katik wulu, kape valan ava biiye.

*Jisasilin wokok gunjundatik
bikik wulu pavañgapale wulu galaveve
(Matyu 28.16-20 na Luk 24.36-49 na Jon 20.19-23)*

¹⁴ Pindaj wokok 11 gunjundan jeñjek mfakungumi jivevekatik Jisasilin valatik yinjimeve. Wun vavawa mandiñijmi sivileve, valan wulu ava biiye, bikik kumbarjgin apivitipe toneve, kapekandi Jisas yika wutve galaveve balañjukok mañgu ava biiye.

¹⁵ De, wun valatik kavik sivileve, "Ben wofopin kasik mañjikatik wolokuakik dalañimisaka ñakik wulu anafu sivitva sivanjo.

¹⁶ Wulu yive suwi, kape mañjam bumbale balañju Gotin yika yivapa. Kape Gotik wulu yive susuka miyakik balañju Gotin vala yakai yakai papa. Vala ka yivapayi.

¹⁷ Kavila Ga Junavañgapale Gotik Pitikie Gasak Wulu ñunu yive suwale balañjundi tonapa. Valan ñakik wuñdi yila sulak yakakale sañjañapa. Valan yila kunjum balandi wulu sivilapa.

¹⁸ Valan gañgaliñ maikasu mfovapa. Valan yila gañgaliñ mañjam jivalen, yakakale ka tonapayi. Valan bikik kilia mamalikiye balañjutuk mandivindi kavila mamalikiye balañjun anafak tonapa."

*Gotin Jisas malañkive Wunambinik
(Luk 24.50-53 na Aposel 1.9-11)*

¹⁹ Jisasilin valatik wulu sivitve balakevendi Gotin wunu yive malañkiveve Hevenik. Jisasilin kaukatik Gotik mamataj kilikik yiskeve.

²⁰ De, valan mitatik njime Jisasikik sak sivileve. Gasak Wakinkik Sulakin wakan njimevekandi yila Ga Junavañgapale Gasak Pitikie Wulu paveve bikik wulundi.